עזרא

עם פירוש רש״י

נוסח המקרא: מקרא על פי המסורה (CC BY-SA), באדיבות ספריא.
פירוש רש״י: On Your Way (Public Domain), באדיבות ספריא.
הקובץ מופץ בחינם ברישיון CC BY-SA: מותר להעתיק ולהפיץ, עם ציון המקור ובאותו רישיון.
geulaquiz.com

פרק א׳

א׳ וּבִשְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ֙ מֶ֣לֶךְ פָּ֔רַס לִכְלוֹת֙ דְּבַר־יְהוָ֔ה מִפִּ֖י יִרְמְיָ֑ה הֵעִ֣יר יְהוָ֗ה אֶת־רוּחַ֙ כֹּ֣רֶשׁ מֶֽלֶךְ־פָּ֔רַס וַיַּעֲבֶר־קוֹל֙ בְּכָל־מַלְכוּתּ֔וֹ וְגַם־בְּמִכְתָּ֖ב לֵאמֹ֥ר׃

ובשנת אחת לכורש מלך פרס. סדר ספר זה סדור ומשוך אחר ספר דניאל כמפורש בב״ב והמלה מוסבת מזה לזה שנאמר בדניאל בשנת א׳ למלכו אני דניאל בינותי בספרי׳ מספר השנים אשר היה דבר ה׳ אל ירמיה הנביא למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה וכן הולכת ומספרת כל הפרשה בחורבן הבית וזמן גלות בבל ואת וידויו אשר התוודה על חטאת ישראל ותחילת סדר ספר זה כך הוא שלאחר שנהרג בלשצר מלך דריוש המדי שנאמר ודריוש מדאה קביל מלכותא וגומר ולאחר מיתת דריוש מלך כורש זה מלך פרס ובשנת אחת למלכו הושלמו שבעים שנה לפקידת גלות בבל מיום שגלה יהויקים שנאמר (ירמיהו כ״ט:י׳) לפי מלאת לבבל ע׳ שנה אפקוד אתכם וגו׳ שחזרו ישראל מגלות בבל לא״י ובאותה שנה בשנת אחת לכורש יסדו ישראל יסוד ב״ה וצרי יהודה ובנימין הלשינו עליהם לכורש מלך פרס וצוה לבטל המלאכה שלא לבנות עוד בנין בית המקדש והיו ישראל בטלים שלא בנו הבית כל מלכות כורש ואחשורוש שמלך אחריו עד שנת שתים למלכות דריוש בן אחשורוש מלך פרס שהוא דריוש בן אסתר ובשנת שתים למלכותו התחילו לבנות בית המקדש עד אשר הושלם הבנין ומשנת אחת לכורש עד שנת שתים לדריוש בן אחשורוש מלך פרס שנבנה הבית בימיו היו י״ח שנה לקיים מה שנאמר (דניאל ט׳:ב׳) למלאות לחרבות ירושלים ע׳ שנה וגו׳ ועכשיו בשנת שתים לדריוש הושלמו ע׳ שנה למלאות לחרבות ירושלים חורבן הבית שגלה צדקיהו ומגלות יהויקים עד גלות צדקיהו שנחרב הבית היו שמנה עשר׳ שנה ועכשיו בשנת אחת לכורש מלך פרס הושלמו ע׳ שנה מגלות יהויקים שגלו ישראל לבבל ובכך נתקיים המקרא שנא׳ (ירמיהו כ״ט:י׳) כי לפי מלאת לבבל ע׳ שנה אפקוד אתכם וגומר וזו היא הפקידה שחזרו ישראל על אדמתם ובנו יסוד בנין הבית אע״פ שלא נגמר עכשיו נמצא שהיה נ״ב שנה מגלות צדקיהו שנחרב הבית עד שנה אחת לכורש מלך פרס ושמנה עשרה לאחר שנה א׳ לכורש שהיא שנת שתים לדריוש מלך פרס הושלמו שבעים שנה לחורבות ירושלים מגלות צדקיהו שנחרב הבית עד שתים לדריוש שהתחילו ישראל לבנות הבנין וגמרוהו וכן מוכיח בסדר עולם ובמסכת מגילה ובספר זה כאשר בארתי׳:

לכלות דבר ה׳ מפי ירמיה. לזמן אשר הושלם דברו של הקב״ה אשר דבר ירמיהו הנביא שנאמ׳ (שם כ״ט) כי לפי מלאות לבבל וגו׳:

העיר ה׳ את רוח. רצון:

קול. כרוז הכריז בכל מלכותו:

וגם במכתב. ואף מכתבו שלח בכל מלכותו על דבר זה:

לאמר. וכה אמר להם בהכרז הכרוז אשר הכריז ובאגרת מכתבו אשר שלח בכל מלכותו:

ב׳ כֹּ֥ה אָמַ֛ר כֹּ֥רֶשׁ מֶֽלֶךְ־פָּ֖רַס כָּל־מַמְלְכ֣וֹת הָאָ֑רֶץ נָתַ֤ן לִי֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֵ֣י הַשָּׁמַ֔יִם וְהוּא־פָקַ֥ד עָלַ֖י לִבְנ֣וֹת־לוֹ֑ בַּ֥יִת בִּירוּשָׁלַ֖͏ִם אֲשֶׁ֥ר בִּיהוּדָֽה׃

כה אמר כורש מלך פרס וגו׳: נתן לי. שאני מלך ושליט על כל הממלכות:

והוא פקד עלי. צוה עלי ע״י ישעיה הנביא לבנות לו בית המקדש בירושלים כמו שנאמר בספר (ישעיה מ״ד) האומר לכורש רועי וכל חפצי ישלים ולאמר לירושלים תבנה והיכל תוסד כה אמר ה׳ למשיחו לכורש אשר החזקתי בימינו וגומר (שם מ״ה) וכבר נאמרה נבואה זו ע״י ישעיה:

בירושלים אשר ביהודה. אשר במדינת יהודה:

ג׳ מִי־בָכֶ֗ם מִכָּל־עַמּ֛וֹ יְהִ֥י אֱלֹהָ֖יו עִמּ֑וֹ וְיַעַל֙ לִירוּשָׁלַ֣͏ִם אֲשֶׁ֣ר בִּיהוּדָ֔ה וְיִבֶן֙ אֶת־בֵּ֣ית יְהוָ֔ה אֱלֹהֵ֖י יִשְׂרָאֵ֑ל הוּא֙ הָאֱלֹהִ֔ים אֲשֶׁ֖ר בִּירוּשָׁלָֽ͏ִם׃

מי בכם. כך היה מכריז וכותב לכל הממלכות מי בכם מכל עמו של הקב״ה יהי הקב״ה בעזרו ויעלה לבנות ביתו אשר בירושלים:

ד׳ וְכָל־הַנִּשְׁאָ֗ר מִכֹּל֙ הַמְּקֹמ֣וֹת אֲשֶׁ֤ר הוּא־גָר־שָׁם֙ יְנַשְּׂאוּהוּ֙ אַנְשֵׁ֣י מְקֹמ֔וֹ בְּכֶ֥סֶף וּבְזָהָ֖ב וּבִרְכ֣וּשׁ וּבִבְהֵמָ֑ה עִם־הַנְּדָבָ֗ה לְבֵ֤ית הָאֱלֹהִים֙ אֲשֶׁ֣ר בִּירוּשָׁלָֽ͏ִם׃

וכל הנשאר. וכל יהודי הנשאר במקומו שלא יוכל לעלות מחמת שאין לו ממון:

ינשאוהו. מצוה אני לאנשי מקומו שיעניקוהו וינשאוהו בכסף ובזהב ורכוש ובהמות למען יוכל לעלות לירושלים עם הנדבה אשר יתנדבו אנשי מקומו לבנין הבית שאף האומות יש בהם אשר היו מתנדבים נדבה לבנין הבית:

לבית האלהים אשר בירושלים. מן כה אמר כורש עד כאן הכרזת הכרוז ושליחות אגרת המכתב:

ה׳ וַיָּקוּמוּ רָאשֵׁי הָאָבוֹת לִיהוּדָה וּבִנְיָמִן וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְכֹל הֵעִיר הָאֱלֹהִים אֶת־רוּחוֹ לַעֲלוֹת לִבְנוֹת אֶת־בֵּית יְהוָה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלָם׃

ליהודה ובנימין. אותן ראשי האבות אשר לשבטים הללו של יהודה ובנימין׃

לכל העיר. עם כל אות׳ שהעיר ה׳ רוחו לעלות ולבנות הבית עלו לירושלים לבנות הבית׃

ו׳ וְכָל־סְבִיבוֹתֵיהֶם חִזְּקוּ בִּידֵיהֶם בִּכְלֵי־כֶסֶף בַּזָּהָב בָּרְכוּשׁ וּבַבְּהֵמָה וּבַמִּגְדָּנוֹת לְבַד עַל־כָּל־הִתְנַדֵּב׃ {פ}

וכל סביבותיהם. וכל העמים שהיו שכניהם של ישראל סייעו והחזיקו ידי היהודים בזהב ובכסף ומתנות הללו למען יוכלו לעלות לירושלים׃

לבד על כל התנדב. כל זאת היו עושים שכיני היהודים לבד מה שהם מתנדבים בעצמם לבנין הבית׃

ז׳ וְהַמֶּלֶךְ כּוֹרֶשׁ הוֹצִיא אֶת־כְּלֵי בֵית־יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצִיא נְבוּכַדְנֶצַּר מִירוּשָׁלַם וַיִּתְּנֵם בְּבֵית אֱלֹהָיו׃

ויתנם בבית אלהיו. אשר נתנם נבוכדנצר בבית עבודת כוכבים שלו׃

ח׳ וַיּוֹצִיאֵם כֹּורֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס עַל־יַד מִתְרְדָת הַגִּזְבָּר וַיִּסְפְּרֵם לְשֵׁשְׁבַּצַּר הַנָּשִׂיא לִיהוּדָה׃ {ס}

על יד מתרדת הגזבר. כך שמו של גזבר אשר לכורש וצוהו כורש להוציאם׃

ויספרם. הגזבר הזה מנה אותם ומסרם לששבצר למען ישאם ויוליכם לירושלים ואמרו רבותינו הוא ששבצר הוא דניאל ולמה נקרא שמו ששבצר שעמד בשש צרות׃

הנשיא ליהודה. הוא הנשיא אשר לשבט יהודה׃

ט׳ וְאֵלֶּה מִסְפָּרָם אֲגַרְטְלֵי זָהָב שְׁלשִׁים אֲגַרְטְלֵי־כֶסֶף אֶלֶף מַחֲלָפִים תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים׃ {ס}

מספרם. של כלי בית ה׳׃

אגרטלי. מיני כלים הם׃

מחלפים. הם סכינים והוא ל׳ בית החלפות שעל כן שהיו נותנין בה הסכינין היתה נקרא׳ לשכת בית החלפות׃

י׳ כְּפוּרֵי זָהָב שְׁלשִׁים כְּפוּרֵי כֶסֶף מִשְׁנִים אַרְבַּע מֵאוֹת וַעֲשָׂרָה כֵּלִים אֲחֵרִים אָלֶף׃

כפורי. מזרקים ונקראו כפורי מל׳ קנוח כמו דכפר ידיה בגלימא דחבריה על שם שהמקבל דם במזרק הי׳ מקנח נצוצות הדם שנתזו על ידו בשפת המזרק׃

משנים. שניים כלים אחרים של מין אחר׃

י״א כָּל־כֵּלִים לַזָּהָב וְלַכֶּסֶף חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת הַכֹּל הֶעֱלָה שֵׁשְׁבַּצַּר עִם הָעֲלוֹת הַגּוֹלָה מִבָּבֶל לִירוּשָׁלָם׃ {פ}

כל כלים. עתה כולל חשבון המניין ושאינן מניין כולן במניין אחד אבל החשובין הוא מונה׃

העלות. לשון (יפעל)׃

פרק ב׳

א׳ וְאֵלֶּה | בְּנֵי הַמְּדִינָה הָעֹלִים מִשִּׁבְיֵ הַגּוֹלָה אֲשֶׁר הָגְלָה (נבוכדנצור) [נְבוּכַדְנֶצַּר] מֶלֶךְ־בָּבֶל לְבָבֶל וַיָּשׁוּבוּ לִירוּשָׁלַם וְיהוּדָה אִישׁ לְעִירוֹ׃

ואלה בני המדינה. אלה בני ישראל אשר ממדינת ארץ ישראל העולים עתה מן השבי אשר בגולה לירושלים׃

וישובו. ועתה חזרו לירושלים׃

ויהודה. ובני יהודה חזרו כל א׳ וא׳ לעירו׃

ב׳ אֲשֶׁר־בָּאוּ עִם־זְרֻבָּבֶל יֵשׁוּעַ נְחֶמְיָה שְׂרָיָה רְעֶלָיָה מָרְדֳּכַי בִּלְשָׁן מִסְפָּר בִּגְוַי רְחוּם בַּעֲנָה מִסְפַּר אַנְשֵׁי עַם יִשְׂרָאֵל׃ {ס}

אשר באו. בני המדינה הללו בתחילה כאשר גלו מארץ ישראל לבבל עם זרובבל וגו׳:

מספר. הראשון פ״א קמוצה בגדול ושם אדם הוא מספר השני פ״א פתוחה ודבוק הוא:

אנשי עם ישראל. הללו בני אדם גדולים וחשובים היו והאחרים היו משוכים אחריהם ועל כן מנאום אחריהם לבד:

ג׳ בְּנֵי פַרְעֹשׁ אַלְפַּיִם מֵאָה שִׁבְעִים וּשְׁנָיִם: {ס}

בני פרעוש וגו׳. יש בהם בפרשה שמזכיר שם אביהם על שם בני המשפחה ויש מהם שמזכירם על שם מקומם לומר בני מקום פלוני:

ד׳ בְּנֵי שְׁפַטְיָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁבְעִים וּשְׁנָיִם: {ס}

ה׳ בְּנֵי אָרַח שְׁבַע מֵאוֹת חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים: {ס}

ו׳ בְּנֵי־פַחַת מוֹאָב לִבְנֵי יֵשׁוּעַ יוֹאָב אַלְפַּיִם שְׁמֹנֶה מֵאוֹת וּשְׁנַיִם עָשָׂר: {ס}

ז׳ בְּנֵי עֵילָם אֶלֶף מָאתַיִם חֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה: {ס}

ח׳ בְּנֵי זַתּוּא תְּשַׁע מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה: {ס}

ט׳ בְּנֵי זַכָּי שְׁבַע מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים: {ס}

י׳ בְּנֵי בָנִי שֵׁשׁ מֵאוֹת אַרְבָּעִים וּשְׁנָיִם: {ס}

י״א בְּנֵי בֵבָי שֵׁשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה: {ס}

י״ב בְּנֵי עַזְגָּד אֶלֶף מָאתַיִם עֶשְׂרִים וּשְׁנָיִם: {ס}

י״ג בְּנֵי אֲדֹנִיקָם שֵׁשׁ מֵאוֹת שִׁשִּׁים וְשִׁשָּׁה: {ס}

י״ד בְּנֵי בִגְוַי אַלְפַּיִם חֲמִשִּׁים וְשִׁשָּׁה: {ס}

ט״ו בְּנֵי עָדִין אַרְבַּע מֵאוֹת חֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה: {ס}

ט״ז בְּנֵי־אָטֵר לִיחִזְקִיָּה תִּשְׁעִים וּשְׁמֹנָה: {ס}

י״ז בְּנֵי בֵצַי שְׁלֹשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה: {ס}

י״ח בְּנֵי יוֹרָה מֵאָה וּשְׁנַיִם עָשָׂר: {ס}

י״ט בְּנֵי חָשֻׁם מָאתַיִם עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה: {ס}

כ׳ בְּנֵי גִבָּר תִּשְׁעִים וַחֲמִשָּׁה: {ס}

כ״א בְּנֵי בֵית־לָחֶם מֵאָה עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה: {ס}

כ״ב אַנְשֵׁי נְטֹפָה חֲמִשִּׁים וְשִׁשָּׁה: {ס}

כ״ג אַנְשֵׁי עֲנָתוֹת מֵאָה עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה: {ס}

כ״ד בְּנֵי עַזְמָוֶת אַרְבָּעִים וּשְׁנָיִם׃ {ס}

כ״ה בְּנֵי קִרְיַת עָרִים כְּפִירָה וּבְאֵרוֹת שִׁבְעָ מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וּשְׁלֹשָׁה׃ {ס}

כ״ו בְּנֵי הָרָמָה וְגָבַע שֵׁשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרִים וְאֶחָד׃ {ס}

כ״ז אַנְשֵׁי מִכְמָס מָאתַיִם עֶשְׂרִים וּשְׁנָיִם׃ {ס}

כ״ח אַנְשֵׁי בֵית־אֵל וְהָעָי מָאתַיִם עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה׃ {ס}

כ״ט בְּנֵי נְבוֹ חֲמִשִּׁים וּשְׁנָיִם׃ {ס}

ל׳ בְּנֵי מַגְבִּישׁ מֵאָה חֲמִשִּׁים וְשִׁשָּׁה׃ {ס}

ל״א בְּנֵי עֵילָם אַחֵר אֶלֶף מָאתַיִם חֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה׃ {ס}

ל״ב בְּנֵי חָרִם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים׃ {ס}

ל״ג בְּנֵי־לֹד חָדִיד וְאוֹנוֹ שִׁבְעָ מֵאוֹת עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה׃ {ס}

ל״ד בְּנֵי יְרֵחוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה׃ {ס}

ל״ה בְּנֵי סְנָאָה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים׃ {ס}

ל״ו הַכֹּהֲנִים {פ}

בְּנֵי יְדַעְיָה לְבֵית יֵשׁוּעַ תְּשַׁע מֵאוֹת שִׁבְעִים וּשְׁלֹשָׁה׃ {ס}

> **הכהנים בני ידעיה.** עד עתה מנה בני יהודה ובנימין ומעכשיו הוא מונה והולך הכהנים והלוים כמו שנאמר למעלה ויקומו ראשי האבות ליהודה ובנימין והכהנים והלוים וגו׳:

ל״ז בְּנֵי אִמֵּר אֶלֶף חֲמִשִּׁים וּשְׁנָיִם׃ {ס}

ל״ח בְּנֵי פַשְׁחוּר אֶלֶף מָאתַיִם אַרְבָּעִים וְשִׁבְעָה׃ {ס}

ל״ט בְּנֵי חָרִם אֶלֶף וְשִׁבְעָה עָשָׂר׃ {ס}

מ׳ הַלְוִיִּם בְּנֵי־יֵשׁוּעַ וְקַדְמִיאֵל לִבְנֵי הוֹדַוְיָה שִׁבְעִים וְאַרְבָּעָה׃ {ס}

מ״א הַמְשֹׁרְרִים בְּנֵי אָסָף מֵאָה עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה׃ {ס}

> **המשוררים.** הלוים שהיו משוררים וכן השוערים הם הלוים שהיו שוערים משערי בית המקדש:

מ״ב בְּנֵי הַשֹּׁעֲרִים בְּנֵי־שַׁלּוּם בְּנֵי־אָטֵר בְּנֵי־טַלְמֹן בְּנֵי־עַקּוּב בְּנֵי חֲטִיטָא בְּנֵי שֹׁבַי הַכֹּל מֵאָה שְׁלֹשִׁים וְתִשְׁעָה׃ {ס}

מ״ג הַנְּתִינִים בְּנֵי־צִיחָא בְּנֵי־חֲשׂוּפָא בְּנֵי טַבָּעוֹת׃ {ס}

> **הנתינים.** עכשיו הוא מונה אותם נתינים שהיו חוטבי עצים ושואבי מים לעדה ומשם היתה יוצאת פרנסתם:

מ״ד בְּנֵי־קֹרַח בְּנֵי־סִיעַהָא בְּנֵי פָדוֹן׃ {ס}

מ״ה בְּנֵי־לְבָנָה בְּנֵי־חֲגָבָה בְּנֵי עַקּוּב׃ {ס}

מ״ו בְּנֵי־חָגָב בְּנֵי־[שַׁלְמַי] (שמלי) בְּנֵי חָנָן׃ {ס}

מ״ז בְּנֵי־גִדֵּל בְּנֵי־גַחַר בְּנֵי רְאָיָה׃ {ס}

מ״ח בְּנֵי־רְצִין בְּנֵי־נְקוֹדָא בְּנֵי גַזָּם׃ {ס}

מ״ט בְּנֵי־עֻזָּא בְּנֵי־פָסֵחַ בְּנֵי בֵסָי׃ {ס}

נ׳ בְּנֵי־אַסְנָה בְּנֵי־מְעוּנִים בְּנֵי (נפיסים) [נְפוּסִים]׃ {ס}

נ״א בְּנֵי־בַקְבּוּק בְּנֵי־חֲקוּפָא בְּנֵי חַרְחוּר׃ {ס}

נ״ב בְּנֵי־בַצְלוּת בְּנֵי־מְחִידָא בְּנֵי חַרְשָׁא׃ {ס}

נ״ג בְּנֵי־בַרְקוֹס בְּנֵי־סִיסְרָא בְּנֵי־תָמַח׃ {ס}

נ״ד בְּנֵי נְצִיחַ בְּנֵי חֲטִיפָא׃ {ס}

נ״ה בְּנֵי עַבְדֵי שְׁלֹמֹה בְּנֵי־סוֹטַי בְּנֵי־הַסּוֹפֶרֶת בְּנֵי פְרוּדָא׃ {ס}

נ״ו בְּנֵי־יַעֲלָה בְּנֵי־דַרְקוֹן בְּנֵי גִדֵּל׃ {ס}

נ״ז בְּנֵי שְׁפַטְיָה בְּנֵי־חַטִּיל בְּנֵי פֹכֶרֶת הַצְּבָיִים בְּנֵי אָמִי׃ {ס}

נ״ח כָּל־הַנְּתִינִים וּבְנֵי עַבְדֵי שְׁלֹמֹה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת תִּשְׁעִים וּשְׁנָיִם׃ {פ}

> **ובני עבדי שלמה.** עבדים היו לשלמה המלך והללו בנים היו מבני בניהם׃

נ״ט וְאֵלֶּה הָעֹלִים מִתֶּל מֶלַח תֵּל חַרְשָׁא כְּרוּב אַדָּן אִמֵּר וְלֹא יָכְלוּ לְהַגִּיד בֵּית־אֲבוֹתָם וְזַרְעָם אִם מִיִּשְׂרָאֵל הֵם׃ {ס}

> **ואלה העולים מתל מלח וגו׳.** ואי זה מעשה הגיע להם ולא יוכלו להגיד וגו׳׃
>
> **וזרעם.** של אבותם לפי שאבדו יחוס שלהם ולא ידעו אם מישראל הם׃

ס׳ בְּנֵי־דְלָיָה בְּנֵי־טוֹבִיָּה בְּנֵי נְקוֹדָא שֵׁשׁ מֵאוֹת חֲמִשִּׁים וּשְׁנָיִם׃ {ס}

> **בני דליה וגו׳.** גם הם בכלל אלה העולים מתל מלח׃

ס״א וּמִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים בְּנֵי חֲבַיָּה בְּנֵי הַקּוֹץ בְּנֵי בַרְזִלַּי אֲשֶׁר לָקַח מִבְּנוֹת בַּרְזִלַּי הַגִּלְעָדִי אִשָּׁה וַיִּקָּרֵא עַל־שְׁמָם׃ {ס}

> **אשר לקח.** כל אחד מבני ברזילי הגלעדי לקח אשה׃
>
> **ויקרא על שמם.** והיה נקרא שמו של ברזילי על שמם לפי שהם לקחו מבנותיו׃

ס״ב אֵלֶּה בִּקְשָׁוּ כִתָבָם הַמִּתְיַחְשִׂים וְלֹא נִמְצָאוּ וַיִּגָּאֲלוּ מִן־הַכְּהֻנָּה׃

> **אלה.** כהנים הללו המתיחסים שהיה להם להתיחס באותו כתב ולא נמצא כתב יחוסן׃

ויגאלו. שהיו מגואלים ומגועלים שלא יעבודו עוד עם שאר הכהנים בעבור שלא נמצא כתב יחוסן:

ס״ג וַיֹּאמֶר הַתִּרְשָׁתָא לָהֶם אֲשֶׁר לֹא־יֹאכְלוּ מִקֹּדֶשׁ הַקָּדָשִׁים עַד עֲמֹד כֹּהֵן לְאוּרִים וּלְתֻמִּים:

התרשתא. הוא נחמיה בן חכליה ואמרו רבותינו שנקרא שמו התרשתא שהתירו לו חכמים לשתות יין נסך של עכו״ם על אשר היה משקה למלך:

מקדש הקדשים. חטאות ואשמות כשאר כהנים:

עד עמד כהן וגו׳. כאדם האומר לחבירו עד ימות המשיח לא יעלה דבר זה ואיני יכול לפתור עד עמוד כהן לאורים ותומים בבית שני לפי שמצינו בפ״א של יומא שהיה בית שני חסר מאורי׳ ותומים:

ס״ד כָּל־הַקָּהָל כְּאֶחָד אַרְבַּע רִבּוֹא אַלְפַּיִם שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת שִׁשִּׁים:

כל הקהל כאחד. כשהיו כולם ביחד עם הכהנים והלוים והנתינים היה בהם חשבון זה ובני ישראל המנויים למעלה הם של שבט יהודה ובנימין ואותם אשר נחסרו מחשבון זה שלא תמצאם למעלה הם היו משאר השבטים וכן מפורש בסדר עולם כל הקהל כאחד ארבע רבוא וגו׳ ובפרטן אינן אלא שלשים אלף י״ג אלף היכן הם אלא שעלו משאר השבטים:

ס״ה מִלְּבַד עַבְדֵיהֶם וְאַמְהֹתֵיהֶם אֵלֶּה שִׁבְעַת אֲלָפִים שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁלֹּשִׁים וְשִׁבְעָה וְלָהֶם מְשֹׁרְרִים וּמְשֹׁרְרוֹת מָאתָיִם:

מלבד עבדיהם ואמהותיהם. שלא היו בכלל הקהל:

ולהם משוררים ומשוררות מאתים. לפי שהיו עולים בשמחה מבבל לא״י היו צריכים למשוררים ומשוררות כדי שיהו מטיילות בהם ברוב שמחתם:

ס״ו סוּסֵיהֶם שֶׁבַע מֵאוֹת שִׁלֹּשִׁים וְשִׁשָּׁה פִּרְדֵיהֶם מָאתַיִם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה: {ס}

ס״ז גְּמַלֵּיהֶם אַרְבַּע מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה חֲמֹרִים שֵׁשֶׁת אֲלָפִים שֶׁבַע מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים: {פ}

ס״ח וּמֵרָאשֵׁי הָאָבוֹת בְּבוֹאָם לְבֵית יְהוָה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם הִתְנַדְּבוּ לְבֵית הָאֱלֹהִים לְהַעֲמִידוֹ עַל־מְכוֹנוֹ:

התנדבו. היו מתנדבין לבניין הבית:

ס״ט כְּכֹחָם נָתְנוּ לְאוֹצַר הַמְּלָאכָה זָהָב דַּרְכְּמוֹנִים שֵׁשֶׁת־רִבֹּאות וָאֶלֶף וְכֶסֶף מָנִים חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים וְכָתֹנֶת כֹּהֲנִים מֵאָה: {ס}

ככחם. כפי כחם וממונם:

דרכמונים. שם מטבע של זהב:

וכתנות כהנים. לשרת בהם:

ע׳ וַיֵּשְׁבוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וּמִן־הָעָם וְהַמְשֹׁרְרִים וְהַשּׁוֹעֲרִים וְהַנְּתִינִים בְּעָרֵיהֶם וְכָל־יִשְׂרָאֵל בְּעָרֵיהֶם: {ס}

פרק ג׳

א׳ וַיִּגַּע הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בֶּעָרִים {ס} וַיֵּאָסְפוּ הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד אֶל־יְרוּשָׁלִָם: {ס}

ויגע. כמו והגיע:

החדש השביעי. הוא חדש תשרי ובני ישראל אשר היו בערים מה עשו ויאספו כולם כאחד לירושלים:

ב׳ וַיָּקָם יֵשׁוּעַ בֶּן־יוֹצָדָק וְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים וּזְרֻבָּבֶל בֶּן־שַׁאַלְתִּיאֵל וְאֶחָיו וַיִּבְנוּ אֶת־מִזְבַּח אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְהַעֲלוֹת עָלָיו עֹלוֹת כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אִישׁ־הָאֱלֹהִים:

ג׳ וַיָּכִינוּ הַמִּזְבֵּחַ עַל־מְכוֹנָתוֹ כִּי בְּאֵימָה עֲלֵיהֶם מֵעַמֵּי הָאֲרָצוֹת (ויעל) [וַיַּעֲלוּ] עָלָיו עֹלוֹת לַיהוָה עֹלוֹת לַבֹּקֶר וְלָעָרֶב:

ויכינו המזבח על מכונותיו. כדי להקריב עליו קרבנות שהרי היו יראים מעמי הארצות שלא יקנתרום ושלא ילשינום למלך ובנו המזבח לעלות עליו עולות למען ישמעו ויבינו העמים בדבר אשר עשהו ע"פ המלך ועל כן ימנעו מלקנתרם לבניין הבית:

לבקר ולערב. תמיד של שחר ותמיד של בין הערבים:

ד׳ וַיַּעֲשׂוּ אֶת־חַג הַסֻּכּוֹת כַּכָּתוּב וְעֹלַת יוֹם בְּיוֹם׀ בְּמִסְפָּר כְּמִשְׁפַּט דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ׃

ועולת יום ביום במספר. קרבנות החג במספרם כמשפטם:

ה׳ וְאַחֲרֵי־כֵן עֹלַת תָּמִיד׀ וְלֶחָדָשִׁים וּלְכָל־מוֹעֲדֵי יְהוָה הַמְקֻדָּשִׁים וּלְכָל מִתְנַדֵּב נְדָבָה לַיהוָה׃

ואחרי כן. ולאחר הסוכות היו מקריבים קרבנות בכל יום לבקר ולערב:

ולחדשים. ולראשי חדשים היו מקריבים קרבנות של ראשי חדשים:

ולכל מועדי ה׳. ולשאר מועדות קרבניהם:

ולכל מתנדב. ולכל אותם המתנדבים נדבותיהם היו מקבלים הכהנים אותם להקריבם ומיום אחד בתשרי התחילו להקריב קרבנות ועדיין לא נבנה יסוד הבית:

ו׳ מִיּוֹם אֶחָד׀ לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הֵחֵלּוּ לְהַעֲלוֹת עֹלוֹת לַיהוָה וְהֵיכַל יְהוָה לֹא יֻסָּד׃

ז׳ וַיִּתְּנוּ־כֶסֶף לַחֹצְבִים וְלֶחָרָשִׁים וּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה וָשֶׁמֶן לַצִּדֹנִים׀ וְלַצֹּרִים לְהָבִיא עֲצֵי אֲרָזִים מִן־הַלְּבָנוֹן׀ אֶל־יָם יָפוֹא כִּרְשִׁיוֹן כּוֹרֶשׁ מָלְךְ־פָּרַס עֲלֵיהֶם׃ {פ}

לצידונים ולצורים. בני צור וצידון שהיו אומנים לבנות הבית:

אל ים יפוא. דרך הים היו מביאי׳ אותם:

כרשיון. כאשר היה רשות המלך עליהם לבנות הבית, כרשיון לשון רשות מגזרת רשה שהרי מן אבה יאמר אביון ומן צבה יאמר צביון ומן חזה חזיון ומן רעה רעיון מן חבה חביון ומן רשה יאמר רשות כמו מן ענה ענות ומן שבה שבות ומן ראה ראות ומן זנה זנות נמצאו רשות ורשיון באין ויוצאין מגיזרה אחת לפי שער הדקדוק ולשון א׳ הם, ומנחם חברו ל׳ ארשת שפתינו ולא דקדק בגיזרתו ואעפ״כ שני פנים הללו קרובים זה לזה במשמעותם:

ח׳ וּבַשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְבוֹאָם אֶל־בֵּית הָאֱלֹהִים׀ לִירוּשָׁלַם בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי הֵחֵלּוּ זְרֻבָּבֶל בֶּן־שַׁאַלְתִּיאֵל וְיֵשׁוּעַ בֶּן־יוֹצָדָק וּשְׁאָר אֲחֵיהֶם | הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְכֹל־הַבָּאִים׀ מֵהַשְּׁבִי יְרוּשָׁלַם וַיַּעֲמִידוּ אֶת־הַלְוִיִּם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה׀ וָמַעְלָה לְנַצֵּחַ עַל־מְלֶאכֶת בֵּית־יְהוָה׃

בחדש השני. הוא חדש אייר:

מהשבי. כל אותן שבאו מהשביה לירושלים:

ויעמידו. העמידו הלוים המשוררים לנצח ולומר שירה לפני הבונים בשעת בניין יסוד הבית:

לנצח. שני נצוחות הללו הם ניצוחי שירה כמו למנצח (בנגינות) מזמור לדוד (תהילים ד׳:א׳):

ט׳ וַיַּעֲמֹד יֵשׁוּעַ בָּנָיו וְאֶחָיו קַדְמִיאֵל וּבָנָיו בְּנֵי־יְהוּדָה׀ כְּאֶחָד לְנַצֵּחַ עַל־עֹשֵׂה הַמְּלָאכָה בְּבֵית הָאֱלֹהִים {ס} בְּנֵי׀ חֲנָדָד בְּנֵיהֶם וַאֲחֵיהֶם הַלְוִיִּם׃

ויעמוד ישוע. עמדו ואמרו שירה ביחד סביב עושי מלאכ׳ יסוד הבית:

י׳ וְיִסְּדוּ הַבַּנָּים אֶת־הֵיכַל יְהוָה וַיַּעַמִידוּ הַכֹּהֲנִים מְלֻבָּשִׁים בַּחֲצֹצְרוֹת וְהַלְוִיִּם בְּנֵי־אָסָף׀ בַּמְּצִלְתַּיִם לְהַלֵּל׀ אֶת־יְהוָה עַל־יְדֵי דָּוִיד מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל׃

ויסדו. משקל חזק מן יסוד כמו ויסדו טירותיהם כן וישבו מן ישב ויסדו מן יסד, ומשמעותן ויסדו וישבו, במשקל חזק בשתי יודי״ן אחת פעולה וא׳ של יסוד ופתרונן היו מייסדים מיישבים:

ויסדו הבונים. והבונים מייסדים את יסוד היכל ה׳, בשעה שהיו מנצחים בשירתם והעמידו הכהנים מלובשים בגדי כבוד וחצוצרו׳ בידיהם לתקוע בהם:

והלוים בני אסף. היו משוררים:

במצלתים. כמו (תלים קנ) צלצלי שמע כלי שיר הם:

על ידי דוד. שהיו מנצחים ומשוררים שירות והודיות של דוד מלך ישראל:

י״א וַיַּעֲנוּ בְּהַלֵּל וּבְהוֹדֹת לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי־לְעוֹלָם חַסְדּוֹ עַל־יִשְׂרָאֵל וְכָל־הָעָם הֵרִיעוּ תְרוּעָה גְדוֹלָה בְּהַלֵּל לַיהוָה עַל הוּסַד בֵּית־יְהוָה:

ויענו. לשון עניית זמר כמו ותען להם מרים (שמות טו):

ובהודות. ובהודיו׳:

כי טוב. להודות לה׳:

וכל העם. שאר עם ישראל:

על הוסד. כל השמחות הללו היו עושים על בנין היסוד אשר הוסד בבית ה׳:

י״ב וְרַבִּים מֵהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְרָאשֵׁי הָאָבוֹת הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר רָאוּ אֶת־הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן בְּיִסָּדוֹ זֶה הַבַּיִת בְּעֵינֵיהֶם בֹּכִים בְּקוֹל גָּדוֹל וְרַבִּים בִּתְרוּעָה בְשִׂמְחָה לְהָרִים קוֹל:

ביסדו. ביסוד שלו מן שם דבר של יוסד ומן יסד יאמר ביסדו, כמו מן חדש בחדשו מן קדש בקדשו:

זה הבית. כשהיו רואין בניין בית זה היו בוכין מתוך שהיו זוכרים אותו בניין גדול של בית ראשון:

ורבים. אשר לא ראו בניין בית ראשון היו שמחין ומריעין בשמחה בקול גדול מרוב שמחתן שיצאו מגלותן:

י״ג וְאֵין הָעָם מַכִּירִים קוֹל תְּרוּעַת הַשִּׂמְחָה לְקוֹל בְּכִי הָעָם כִּי הָעָם מְרִיעִים תְּרוּעָה גְדוֹלָה וְהַקּוֹל נִשְׁמַע עַד־לְמֵרָחוֹק: {פ}

ואין העם מכירים. אותן השומעים לא היו מכירים קול תרועה של שמחה מפני קול בכי העם שהרי העם השמחים היו מריעים תרועה גדולה וקול הבכי נשמע יותר ויותר עד למרחוק:

פרק ד׳

א׳ וַיִּשְׁמְעוּ צָרֵי יְהוּדָה וּבִנְיָמִן כִּי־בְנֵי הַגּוֹלָה בּוֹנִים הֵיכָל לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

צרי יהודה ובנימין. הם העכו״ם אשר הושיב סנחריב בא״י כמו שנאמר (מלכים ב י״ז:כ״ד) ויבא מלך אשור מבבל ומכותה ומעוה ומחמת ומספרוים ויושב אותם בערי שומרון תחת בני ישראל:

ב׳ וַיִּגְּשׁוּ אֶל־זְרֻבָּבֶל וְאֶל־רָאשֵׁי הָאָבוֹת וַיֹּאמְרוּ לָהֶם נִבְנֶה עִמָּכֶם כִּי כָמָכֶם נִדְרֹשׁ לֵאלֹהֵיכֶם (ולא) [וְלוֹ ו] אֲנַחְנוּ זֹבְחִים מִימֵי אֵסַר חַדּוֹן מֶלֶךְ אַשּׁוּר הַמַּעֲלֶה אֹתָנוּ פֹּה:

ויאמרו להם נבנה עמכם. היו אומרים כך למען תתבטל מלאכת הבית על ידיהם שלא לבנות עוד:

מימי אסר חדון מלך אשור. בנו של סנחריב שלאחר שסנחריב הושיבם שם הרגוהו אדרמלך ושראצר בניו וימלוך אסר חדון בנו תחתיו שנאמר (ישעיה ל״ז) ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכוהו בחרב וגומר וימלך אסר חדון בנו תחתיו:

ג׳ וַיֹּאמֶר לָהֶם זְרֻבָּבֶל וְיֵשׁוּעַ וּשְׁאָר רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְיִשְׂרָאֵל לֹא־לָכֶם וָלָנוּ לִבְנוֹת בַּיִת לֵאלֹהֵינוּ כִּי אֲנַחְנוּ יַחַד נִבְנֶה לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּנוּ הַמֶּלֶךְ כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ־פָּרָס:

כי אנחנו. אלא אנחנו לבדנו נבנה כי זה משמש במקום אלא:

ד׳ וַיְהִי עַם־הָאָרֶץ מְרַפִּים יְדֵי עַם־יְהוּדָה (ומבלהים) [וּמְבַהֲלִים] אוֹתָם לִבְנוֹת:

עם הארץ. הם צרי יהודה ובנימן:

מרפים. לבטלם ממלאכתם:

לבנות. כמו מלבנות, וכן עד כי חדל לספור׃

ה׳ וְסֹכְרִים עֲלֵיהֶם יוֹעֲצִים לְהָפֵר עֲצָתָם כָּל־יְמֵי כ֥וֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס וְעַד־מַלְכ֖וּת דָּרְיָ֥וֶשׁ מֶלֶךְ־פָּֽרַס׃

וסוכרים. כתיב בסמ״ך ופתרונו כאלו כתוב בשי״ן שהיו שוכרים יועצים כדי לבטל המלאכה׃

כל ימי. מלכות כורש ומלכות אחשורוש אשר מלך אחר כורש עד שנת שתים לדריוש שמלך אחר אחשורוש היתה המלאכה בטלה׃

ו׳ וּבְמַלְכ֣וּת אֲחַשְׁוֵר֔וֹשׁ בִּתְחִלַּ֖ת מַלְכוּת֑וֹ כָּתְב֥וּ שִׂטְנָ֛ה עַל־יֹשְׁבֵ֥י יְהוּדָ֖ה וִירוּשָׁלָֽם׃ {ס}

ובמלכות אחשורוש. שמלך אחר כורש הוא אחשורוש שלקח אסתר׃

כתבו שטנה. שלא לבנות בית המקדש׃

על יושבי יהודה וירושלים. להלשינם ולקנתר׳ שלא יבנו הבית׃

ז׳ וּבִימֵ֣י אַרְתַּחְשַׁ֗שְׂתְּא כְּתַ֤ב בִּשְׁלָם֙ מִתְרְדָ֣ת טָבְאֵ֔ל וּשְׁאָ֥ר כְּנָוָתָ֖ו עַל־אַרְתַּחְשַׁ֣שְׂתְּא מֶ֣לֶךְ פָּ֑רֶס וּכְתָ֤ב הַנִּשְׁתְּוָן֙ כְּתִ֣וב אֲרָמִ֔ית וּמְתֻרְגָּ֖ם אֲרָמִֽית׃ {פ}

ובימי ארתחששתא. הוא כורש מלך פרס מנין אותיות של כורש עולה למנין אותיות דריוש וכן שנינו במסכת ר״ה הוא כורש הוא דריוש הוא ארתחששתא כורש על שם שמלך כשר היה ארתחששתא על שם המלכות ובסדר עולם מצאתי דריוש הוא ארתחששתא וכל המלכות כולה נקראת ארתחששתא וכו׳׃

כתב בשלם. כתב מכתבו בדברים של שלום׃

מתרדת טבאל. שם אדם הוא מצרי יהודה ובנימין׃

ושאר כנותיו. חברותיו וסיעותיו׃

על ארתחששתא. אל ארתחששתא׃

וכתב הנשתון. וכתב האגרת׃

כתוב ארמית. באותיות ארמית׃

ומתורגם ארמית. המכתב היה מפורש בל׳ ארמית׃

ח׳ רְחוּם֩ בְּעַל־טְעֵ֨ם וְשִׁמְשַׁ֜י סָפְרָ֗א כָּתְב֤וּ אִגֶּ֙רֶת֙ חֲדָ֔ה עַל־יְרוּשְׁלֶ֖ם לְאַרְתַּחְשַׁ֥שְׂתְּא מַלְכָּ֖א כְּנֶמָֽא׃

רחום בעל טעם. רחום היה מזכיר ובעל דברים לסדר המכתב׃

ושמשי ספרא. ושמשי היה סופר הוא שמשי בנו של המן, וכן דרך המקרא להזכיר סופר ומזכיר שניהם ביחד לפי שהם זקוקים זה לזה הא׳ מסדר ומזכירו והסופר כותב שנאמר (מלכים א ד׳:ג׳) אליחרף ואחיה בני שישא סופרים יהושפט בן אחילוד המזכיר ובמקום אחר נאמר ויבא אליקים בן חלקיהו וגו׳ (שם ב י״ח) ושבנא הסופר ויואח בן אסף המזכיר׃

כתבו אגרא. הללו שניהם רחום ושמשי כתבו האגרת כאשר צוה אליהם מתרדת וטבאל וכולם היו מיושבים בערי שומרון׃

על ירושלים. על אודות בנין ב״ה אשר בירושלים׃

כנימא. כאשר נאמר והוא דוגמת לשון גמרא כדבעינן למימר קמן׃

ט׳ אֱדַ֣יִן רְחוּם֩ בְּעַל־טְעֵ֨ם וְשִׁמְשַׁ֜י סָפְרָ֗א וּשְׁאָ֤ר כְּנָוָתְהֹון֙ דִּינָ֣יֵא וַאֲפַרְסַתְכָ֔יֵא טַרְפְּלָיֵ֖א אֲפָרְסָיֵ֑א (ארכוי) [אַרְכֻּוָיֵא] בָּבְלָיֵ֕א שׁוּשַׁנְכָיֵ֖א (דהוא) [דֶּהָיֵא] עֵלְמָיֵֽא׃

אדין. אז׃

רחום. שם אדם׃

בעל טעם. מזכיר ובעל דברים׃

ושאר כנותהון. ושאר סיעותיהם׃

דיניא ואפרסתכיא וגו׳. הללו כולם שמות של עכו״ם שהושיב סנחריב בערי שומרון:

אפרסיא. הם פרסיי׳ שהושיב סנחריב בערי שומרון:

ארכוי. הם בני ארך שנאמר וארך ואכד וכלנה (ראשית י׳):

בבליא. הם בני בבל:

שושנכיא. בני שושן הבירה:

עלמיא. בני עילם מכל העכו״ם הללו הושיב סנחריב בא״י וכולן היו משיבין ומסכימים בשליחות המכתב זה:

י׳ וּשְׁאָר אַמַּיָּא דִּי הַגְלִי אָסְנַפַּר רַבָּא וְיַקִּירָא וְהוֹתֵב הִמּוֹ בְּקִרְיָה דִּי שָׁמְרַיִן וּשְׁאָר עֲבָר נַהֲרָה וּכְעָנָת:

ושאר אומיא. ושאר העכו״ם אשר הגלה סנחרב כולם הסכימו:

אסנפר. סנחריב:

רבא ויקירא. שהיה מלך גדול ומכובד שנאמר כה אמר המלך הגדול מלך אשור (ישעיה ל״ו):

והותב המו. הושיב אותם:

בקריה די שמרין. בערים אשר סביבות שומרון:

ושאר עבר נהרה. ושאר העכו״ם אשר בעבר הנהר לפי שהנהר נהר פרת מפסיק בין א״י לבבל נמצאו אותן עכו״ם שלצד א״י הם בעבר הנהר לאותן העומדים בבבל:

וכענת. שם מקום ואנשי כענת כולם היו מסכימים בשליחות המכתב הזה:

י״א דְּנָה פַּרְשֶׁגֶן אִגַּרְתָּא דִּי שְׁלַחוּ עֲלוֹהִי עַל אַרְתַּחְשַׁשְׂתְּא מַלְכָּא (עבדיך) [עַבְדֶךָ] אֱנָשׁ עֲבָר נַהֲרָה וּכְעָנָת: {פ}

דנה פרשגן אגרתא. וזהו פתרון האגרת:

פרשגן. כמו פתשגן הכתב:

די שלחו עלוהי. אשר שלחו אליו:

על ארתחששתא. אל ארתחששתא:

עבדך אנש עבר נהרה וכענת. עבדיך הם אנשי עבר הנהר ואנשי כענת כל עכו״ם המנויות כאן נכללות בכלל זה שכולן היו לצד א״י שהוא עבר הנהר לאותם השוכנים בבבל וזהו תחלת המכתב עבדיך אנש עבר נהרה וגומר עד לא איתי לך:

י״ב יְדִיעַ לֶהֱוֵא לְמַלְכָּא דִּי יְהוּדָיֵא דִּי סְלִקוּ מִן לְוָתָךְ עֲלֵינָא אֲתוֹ לִירוּשְׁלֶם קִרְיְתָא מָרְדְּתָא וּבְאִישְׁתָּא בָּנַיִן (ושורי) [וְשׁוּרַיָּא] (אשכללו) [שַׁכְלִילוּ] וְאַשַּׁיָּא יַחִיטוּ: {ס}

ידיע להוא למלכא. דבר ידוע יהיה למלך:

די יהודיא. אשר היהודים שעלו מאתך אלינו באו לירושלים:

קריתא מרדתא ובאישתא בנין. עיר מורדת וחוטאת הם בונים:

ושוריא. שכלילו והחומות יסדו:

ואושיא. הכתלים:

יחיטו. ל׳ פתיל כמו אם מחוט (בראשית ט) שהם חופרים ומחברים הכתלים זה עם זה:

י״ג כְּעַן יְדִיעַ לֶהֱוֵא לְמַלְכָּא דִּי הֵן קִרְיְתָא דְךָ תִּתְבְּנֵא וְשׁוּרַיָּא יִשְׁתַּכְלְלוּן מִנְדָּה־בְלוֹ וַהֲלָךְ לָא יִנְתְּנוּן וְאַפְּתָם מַלְכִין תְּהַנְזֵק: {ס}

כען ידיע. עתה ידוע יהיה למלך:

די הן קריתא דך תתבנא. אשר אם העיר הזאת תבנה:

דך. זאת:

ושוריא ישתכללון. והחומות יהיו מיוסדות:

מנדה בלו והלך. מיני מסים הם וכסף גולגולת:

לא ינתנון. לא יתנו עוד מס:

ואפתום מלכים תהנזיק. ומס המלכים תוזק שלא יתנו עוד מס למלכים:

י״ד כְּעַן כָּל־קֳבֵל֙ דִּי־מְלַ֣ח הֵיכְלָ֔א מְלַחְנָ֖א וַעֲרָוַ֣ת מַלְכָּ֑א לָ֣א אֱרִיךְ־לָ֗נָא לְמֶחֱזֵ֛א עַל־דְּנָ֥ה שְׁלַחְנָ֖א וְהוֹדַ֥עְנָא לְמַלְכָּֽא׃

כען כל קבל די מלח היכלא מלחנא. עתה כל כנגד דבר זה אשר חורבן ההיכל אנו רוצים להחריב, די מלח ל׳ חורבן ושממון כמו ארץ מלחה ולא תשב:

מלחנא. אנו רוצים לסתור ולהחריב:

וערות מלכא. ובזיון המלך:

לא אריך. אינו הגון לנו לראות, אריך הגון כמו אריך או לא אריך במסכת סוכה:

על דנה. על זאת שלחנו והודענו למלך:

ט״ו דִּ֣י יְבַקַּ֗ר בְּסִפְרֵ֛י דָּכְרָנַיָּ֖א דִּ֣י אֲבָהָתָ֑ךְ וְתִתְהַשְׁכַּ֣ח בְּסִפְרָ֔א דִּ֚י קִרְיְתָ֣א דָ֔ךְ קָרְיָ֥א מָרְדָ֖א וּמְהַנְזְקַ֣ת מַלְכִ֑ין וּמְדִנָ֖ן וְאָשְׁתַּדּ֥וּר עָבְדִ֛ין בְּגַוַּ֖הּ מִן־יוֹמָ֣ת עָלְמָ֑א עַל־דְּנָ֛ה קְרִיְתָ֥א דָ֖ךְ הָֽחֳרְבַ֥ת׃

די יבקר. אשר יבקר וידרוש הדורש בספר הזכרונות של אבותיך המלכים הראשונים:

ותהשכח. ותמצא בספר הזכרונות ותדע כי העיר הזאת עיר מורדת ומזקת המלכים והמדינות:

ואשתדור עבדין בגוה. ומרד היו עושים יושביה בתוכה שהיו ישראל מורדין במלכי העכו״ם:

מן ימות עלמא. מימות העולם מימים קדמונים כך היה מנהגם למרוד במלכי העכו״ם:

על דנה. על כך היתה העיר הזאת חריבה:

ט״ז מְהוֹדְעִ֣ין אֲנַחְנָ֔ה לְמַלְכָּ֖א דִּ֣י הֵ֣ן קִרְיְתָ֣א דָ֔ךְ תִּתְבְּנֵ֖א וְשׁוּרַיָּ֑ה יִשְׁתַּכְלְל֣וּן לְקָבֵ֔ל דְּנָ֖ה חֲלָ֥ק בַּעֲבַ֖ר נַהֲרָ֥א לָֽא אִיתַ֖י לָֽךְ׃ {פ}

מהודעין אנחנה למלכא. מודיעין אנחנא למלך:

די הן קריתא דך. אשר אם העיר הזאת תבנה וחומותי׳ מיוסדין:

לקבל דנה. כנגד כן ובשביל כך אין לך חלק בכל עבר נהרא לפי שישראל יהיו מורדין בך ויקחו הכל מידך:

בעבר נהרא. היא כל הארץ של צד א״י שהוא עבר הנהר לאותן שבבבל:

י״ז פִּתְגָמָ֣א שְׁלַ֣ח מַלְכָּ֗א עַל־רְחוּם֙ בְּעַל־טְעֵ֔ם וְשִׁמְשַׁ֖י סָפְרָ֑א וּשְׁאָ֣ר כְּנָוָתְהוֹן֒ דִּ֣י יָתְבִ֗ין בְּשָׁמְרַיִן֙ וּשְׁאָ֣ר עֲבַ֔ר־נַהֲרָ֖ה שְׁלָ֥ם וּכְעָֽת׃ {פ}

פתגמא שלח מלכא. דבר שלח המלך:

על רחום בעל טעם. אל רחום המזכיר ושמשי הסופר ולשאר סיעותיהם היושבים בערי שומרון ולשאר העכו״ם אשר בעבר הנהר לצד א״י:

שלם וכעת. מקומות הם וכעת כמו וכענת פעמים קורהו כך ופעמים כך:

י״ח נִשְׁתְּוָנָ֗א דִּ֚י שְׁלַחְתּ֣וּן עֲלֵ֔ינָא מְפָרַ֖שׁ קֱרֵ֥י קֳדָמָֽי׃

נשתונא. כתב הנשתוון אשר שלחתם אלינו היה מפורש וקרוי לפני:

י״ט וּמִנִּ֣י שִׂ֔ים טְעֵ֖ם וּבַקָּר֑וּ וְהַשְׁכַּ֗חוּ דִּ֚י קִרְיְתָ֣א דָ֔ךְ מִן־יוֹמָ֖ת עָלְמָ֣א עַל־מַלְכִ֔ין מִתְנַשְּׂאָ֖ה וּמְרַ֣ד וְאָשְׁתַּדַּ֥ר מִתְעַבְדָ֖ה בָּֽהּ׃

שים טעם. ומאתי היתה שימת דבר ציווי אשר צויתי:

ובקרו והשכחו. ובדקו בספר הזכרונות המלכים ומצאו כתוב אשר העיר הזאת מימות העולם היתה מתנשאת ומתרוממת על כל מלכי העכו״ם:

ומרד. וסרבנות היו עושים בה למרוד במלכי העכו״ם:

כ׳ וּמַלְכִ֣ין תַּקִּיפִ֗ין הֲו֤וֹ עַל־יְרוּשְׁלֶם֙ וְשַׁלִּיטִ֣ין בְּכָל֔ עֲבַ֖ר נַהֲרָ֑ה וּמִדָּ֤ה בְלוֹ֙ וְהַלָּ֔ךְ מִתְיְהֵ֖ב לְהֽוֹן׃

ומלכין תקיפין. ומלכים חזקים היו בירושלים שהיו מושלים ושליטים בכל עבר הנהר של צד א״י כמו שנאמר בשלמה כי הוא רודה בכל עבר הנהר וגו׳ (מלכים א ד׳). ומסים וכסף גולגולת היה נתון להם שהיו העכו״ם מעלין להם מס׃

כ״א כְּעַן שַׂימוּ טְעֵם לְבַטָּלָא גֻּבְרַיָּא אִלֵּךְ וְקִרְיְתָא דָךְ לָא תִתְבְּנֵא עַד־מִנִּי טַעְמָא יִתְּשָׂם׃

כען שימו טעם. עתה שימו דבר להכריז בארץ לבטל אנשים הללו בני ישראל מן הבנין והעיר הזאת ירושלים לא תבנה עד אשר ממני יושם הדבר לבנות העיר על דעתי ורשותי׃

כ״ב וְזַהִירִין הֱווֹ שָׁלִו לְמֶעְבַּד עַל־דְּנָה לְמָה יִשְׁגֵּא חֲבָלָא לְהַנְזָקַת מַלְכִין׃ {ס}

וזהירין הוו שלו. וזהירין תהיו לעשות דחוי ושגגה, שלו דשטוריבר בלע״ז׃

למעבד על דנה. לעשות על כך׃

למה ישגא. מדוע יגדל מעשה השחתה בעיר הזאת להזיק המלכים, ע״כ תשובת כורש אשר השיב׃

כ״ג אֱדַיִן מִן־קֳדָם נִשְׁתְּוָנָא דִי אַרְתַּחְשַׁשְׂתְּא מַלְכָּא קֱרִי קֳדָם־רְחוּם וְשִׁמְשַׁי סָפְרָא וּכְנָוָתְהוֹן אֲזַלוּ בִבְהִילוּ לִירוּשְׁלֶם עַל־יְהוּדָיֵא וּבַטְּלוּ הִמּוֹ בְּאֶדְרָע וְחָיִל׃ {ס}

אדין. אז׃

די פרשגן. מן פתרון כתב הנשתוון של ארתחששתא המלך הוא כורש היה המעשה הזה׃

קרי קדם. שהיה כתב הנשתוון קרוי לפני רחום ושמשי וסיעתיהם והלכו במרוצה ובבהלה לירושלים אל היהודים ובטלו אותם בזרוע וכח שלא לבנות עוד הבנין׃

על יהודיא. אל היהודים׃

המו. הם׃

כ״ד בֱּאֵדַיִן בְּטֵלַת עֲבִידַת בֵּית־אֱלָהָא דִי בִירוּשְׁלֶם וַהֲוָת בָּטְלָא עַד שְׁנַת תַּרְתֵּין לְמַלְכוּת דָּרְיָוֶשׁ מָלְכָּ־פָרָס׃ {פ}

באדין. אז היתה בטלה מלאכת בנין בית אלהים אשר בירושלים עד שנת שתים לדריוש מלך פרס שאחר כורש מלך אחשורוש שלקח אסתר ואחר אחשורוש מלך דריוש בנו של אחשורוש שהוא בן אסתר ומשנת אחת לכורש מלך פרס עד שנת שתים לדריוש י״ח שנה שהשלימו שבעים שנה לחרבות ירושלים שהרי מחורבן הבית שגלה צדקיהו עד שנת אחת לכורש חמשים ושתים שנה כמפורש בסדר עולם וי״ח שנה משנת א׳ לכורש עד שנת שתים לדריוש נמצאו שבעים שנה שלימים ובשנת שתים לדריוש התחילו לבנות הבנין עד שגמרוהו׃

פרק ה׳

א׳ וְהִתְנַבִּי חַגַּי (נביאה) [נְבִיָּא] וּזְכַרְיָה בַר־עִדּוֹ נְבִיָּאיָא עַל־יְהוּדָיֵא דִּי בִיהוּד וּבִירוּשְׁלֶם בְּשֻׁם אֱלָהּ יִשְׂרָאֵל עֲלֵיהוֹן׃ {ס}

והתנבי חגי נביאה. ועתה בשנת שתים לדריוש נתנבאו חגי וזכריה הנביאים אל היהודים אשר בארץ יהודה ובירושלים בשם אלהי ישראל אליהם לבנות בנין הבית בלא רשות המלך דריוש׃

על יהודיא. אל היהודים׃

עליהון. אליהם׃

ב׳ בֱּאֵדַיִן קָמוּ זְרֻבָּבֶל בַּר־שַׁאַלְתִּיאֵל וְיֵשׁוּעַ בַּר־יוֹצָדָק וְשָׁרְיוּ לִמְבְנָא בֵּית אֱלָהָא דִּי בִירוּשְׁלֶם וְעִמְּהוֹן נְבִיאַיָּא דִי־אֱלָהָא מְסָעֲדִין לְהֽוֹן׃ {פ}

באדין. אז׃

ושריו. התחילו לבנות ביתו של הקב״ה אשר בירושלים ועמהם הנביאים של הקב״ה עוזרין ומסייעין להם׃

ג׳ בֵּהּ־זִמְנָא אֲתָה עֲלֵיהוֹן תַּתְּנַי פַּחַת עֲבַר־נַהֲרָה וּשְׁתַר בּוֹזְנַי וּכְנָוָתְהוֹן וְכֵן אָמְרִין לְהֹם מַן־שָׁם לְכֹם טְעֵם בַּיְתָא דְנָה לִבְנֵא וְאַשַׁרְנָא דְנָה לְשַׁכְלְלָה׃

בה זמנא אתה עליהון. באותו הזמן באו עליהם הללו צרי יהודה ובנימין לקנתר ולהלשין עליהם על עסק הבנין׃

פחת עבר נהרה. שלטון של עבר הנהר׃

וכנותהון. וסיעתהון׃

וכן אמרין להום. וכן היו אומרים להם׃

מן שם. מי צוה לכם דבר הבית לבנות׃

ואושרנא דנה לשכללה. הכתלים האלה ליסד כמו ואושיא יחיטו (לעיל ד׳) ובנין חומות לבנים כך תברו מנחם׃

ד׳ אֱדַיִן כְּנֻמָא אֲמַרְנָא לְהֹם מַן־אִנּוּן שְׁמָהָת גַּבְרַיָּא דִּי־דְנָה בִנְיָנָא בָּנִין׃

אדין. אז׃

כנמא. כאשר נאמר׃

אמרנא להום. אמרו להם לישראל אותן צרי יהודה ובנימין׃

מן אינון. מי הם שמות האנשים׃

די דנה. אשר זה הבנין הם בונים׃

ה׳ וְעֵין אֱלָהֲהֹם הֲוָת עַל־שָׁבֵי יְהוּדָיֵא וְלָא־בַטָּלוּ הִמּוֹ עַד־טַעְמָא לְדָרְיָוֶשׁ יְהַךְ וָאֱדַיִן יְתִיבוּן נִשְׁתְוָנָא עַל־דְּנָה׃ {פ}

ועין אלההום. ועינו של הקב״ה שהוא אלהיהם היתה על זקני היהודים להעלותם במלאכת הבנין׃

ולא בטלו המו. ולא בטלו הם את הבונים׃

עד טעמא לדריוש יהך. והשיבו זקני היהודים דבר לאותן הצרים שלא יבטלו את הבנין עד אשר ילך הדבר לדריוש המלך׃

ואדין יתיבון. ואז ישיבו היהודים כתב הנשתון על כך על תשובתו של דריוש׃

ו׳ פִּרְשֶׁגֶן אִגַּרְתָּא דִּי־שְׁלַח תַּתְּנַי | פַּחַת עֲבַר־נַהֲרָה וּשְׁתַר בּוֹזְנַי וּכְנָוָתֹהִי אֲפַרְסְכָיֵא דִּי בַּעֲבַר נַהֲרָה עַל־דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא׃

פרשגן. פתרון פתשגן האגרת׃

וכנותיה. וסיעותיו׃

אפרסכיא. אומה אחת הן שהיו בסיעותיהם׃

על דריוש מלכא. אל דריוש המלך׃

ז׳ פִּתְגָמָא שְׁלָחוּ עֲלוֹהִי וְכִדְנָה כְּתִיב בְּגַוֹהִי לְדָרְיָוֶשׁ מַלְכָּא שְׁלָמָא כְלָא׃ {ס}

עלוהי. אליו׃

וכדנה כתב בגויה. וכך היה כתוב בתוכה של אגרת׃

שלמא כולא. כל השלום יהיה לו׃

ח׳ יְדִיעַ | לֶהֱוֵא לְמַלְכָּא דִּי־אֲזַלְנָא לִיהוּד מְדִינְתָּא לְבֵית אֱלָהָא רַבָּא וְהוּא מִתְבְּנֵא אֶבֶן גְּלָל וְאָע מִתְשָׂם בְּכִתְלַיָּא וַעֲבִידְתָּא דָּךְ אָסְפַּרְנָא מִתְעַבְדָא וּמַצְלַח בִּידֵיהֹם׃

ידיע להוא למלכא. דבר ידוע יהיה למלך׃

די אזלנא. אשר הלכנו אל ארץ יהודה המדינה לבית אלוה הגדול׃

והוא מתבנא. והוא הבית בנוי׃

גלל. מרמר״א בלע״ז:

ואע מתשם בכתליא. ועצים נתונים ומשומים בכתלים כדי להחזיק הבניין למען יעמוד ימים רבים:

ועבידתא דך. ומלאכה זאת:

אספרנא מתעבדא. מהרה היתה נעשית:

אספרנא. אפנטומינש בלע״ז:

ומצלח בידהום. והוצלח מעשה זה בידיהם:

ט׳ אֱדַיִן שְׁאַלְנָא֙ לְשָׁבַיָּא אִלֵּךְ כְּנֶמָא אֲמַרְנָא לְהֹם מַן־שָׂם לְכֹם טְעֵם בַּיְתָא דְנָה֙ לְמִבְנְיָה וְאַשַׁרְנָא דְנָה לְשַׁכְלְלָה׃

אדין. אז כשראינו הבניין שאלנו לזקנים האלה:

כנמא אמרנא להום. כאשר נאמר בסמוך אמרנו אליהם:

מן שם לכם. מי שם לכם דבר הבית הזה לבנותו וכתלים הללו ליסד:

ואושרנא. בניין חומת לבנים:

י׳ וְאַף֙ שְׁמָהָתְהֹם֙ שְׁאַלְנָא֙ לְהֹם֙ לְהוֹדָעוּתָךְ֙ דִּ֣י נִכְתֹּ֔ב שֵׁ֖ם גַּבְרַיָּ֑א דִּ֥י בְרָאשֵׁיהֹ֖ם׃ {פ}

ואף שמהתהום. ואף שמותם של בונים ראשי הבנין שאלנו להם כדי להודיעך:

די נכתוב. אשר נכתוב שמות האנשים אליך:

די בראשיהם. אשר בעצמם וברשותם קמו לבנות הבית:

י״א וּכְנֶמָא֙ פִּתְגָמָ֔א הֲתִיבוּנָ֖א לְמֵ֣מַר אֲנַ֔חְנָא הִ֣מּוֹ עַבְדּ֔וֹהִי דִּ֖י־אֱלָ֣הּ שְׁמַיָּ֑א וְאַרְעָ֗א וּבָנִין֙ בַּיְתָ֣א דִּי־הֲוָ֔א בְּנֵ֖ה מִקַּדְמַ֣ת דְּנָ֑ה שְׁנִ֣ין שַׂגִּיאָ֔ן וּמֶ֥לֶךְ לְיִשְׂרָאֵ֖ל רַ֥ב בְּנָ֖הִי וְשַׁכְלְלָֽהּ׃

וכנמא פתגמא. כמו שנאמר הדבר:

התיבונא. השיבו לנו דבר:

אנחנא המו. אנחנו הם עבדיו של אלהי השמים והארץ:

ובנין ביתא. ואנו בונין הבית אשר היה בנוי קודם לכן שנים רבות:

ומלך לישראל רב. ומלך גדול שהיה לישראל הוא שלמה המלך בנה אותו ויסד אותו:

י״ב לָהֵ֗ן מִדְּי֙ הַרְגְּזוּ֙ אֲבָהָתַ֣נָא לֶאֱלָ֣הּ שְׁמַיָּ֔א יְהַ֥ב הִמּ֖וֹ בִּיַּ֑ד נְבוּכַדְנֶצַּ֙ר מָלְכָּ֣א בָבֶ֔ל (כסדיא) [כַּסְדָּאָ֖ה] וּבַיְתָ֥ה דְנָ֛ה סַתְּרֹ֖ה וְעַמָּ֥ה הַגְלִ֖י לְבָבֶֽל׃ {פ}

להן. ועכשיו מפני אשר הכעיסו אבותינו לאלהי השמים מסר אותם ביד מלך בבל הכשדי והבית הזה החריב ואת העם הגלה לבבל:

י״ג בְּרַם֙ בִּשְׁנַ֣ת חֲדָ֔ה לְכ֖וֹרֶשׁ מַלְכָּ֣א דִּי־בָבֶ֑ל כּ֚וֹרֶשׁ מַלְכָּ֣א שָׂ֔ם טְעֵ֖ם בֵּית־אֱלָהָ֥א דְנָ֖ה לִבְנָֽא׃

ברם. אך בשנה אחת לכורש מלך בבל צוה כורש בדבר הזה לבנות הבית:

י״ד וְאַ֗ף מָאנַיָּא֙ דִּֽי־בֵית־אֱלָהָ֔א דִּ֣י דַהֲבָ֔ה וְכַסְפָּ֔א דִּ֣י נְבוּכַדְנֶצַּ֔ר מִן־הֵיכְלָ֖א דִּ֣י בִירוּשְׁלֶ֑ם וְהֵיבֵ֙ל הִמּ֣וֹ לְהֵיכְלָ֔א דִּ֖י בָבֶ֑ל הַנְפֵּ֙ק הִמּ֣וֹ כּ֚וֹרֶשׁ מַלְכָּ֣א מִן־הֵיכְלָ֔א דִּ֖י בָבֶ֑ל וְיִתְיְהִ֣ב לְשֵׁשְׁבַּצַּ֥ר שְׁמֵ֛הּ דִּ֥י פֶחָ֖ה שָׂמֵֽהּ׃

ואף מאניא. כלי הקדש של כסף וזהב אשר הוציא נבוכדנצר מן ההיכל שבירושלים והוליכם להיכלו שבבבל הוציא אותם כורש מהיכל מלך בבל ומסרם ליד ששבצר דניאל ששמו כך:

והיבל המו. והוליך אותם:

הנפק המו. הוציא אותם:

די פחה שמה. שהוא היה נשיא ופחת ונקרא שמו פחה:

ט״ו וַאֲמַר־לֵהּ | (אלה) [אָל] מָאנַיָּא שָׂא אֲזֹל־אַתֵּת הַמּוֹ בְּהֵיכְלָא דִּי בִירוּשְׁלֶם וּבֵית אֱלָהָא יִתְבְּנָא עַל־אַתְרֵהּ: {פ}

ואמר לה. וכך אמר לו כורש לששבצר אלה הכלים קח ולך והורד אותם בהיכל אשר בירושלים וביתו של הקב״ה יהא בנוי על מקומו:

ט״ז אֱדַיִן שֵׁשְׁבַּצַּר דְּךְ אֲתָא יְהַב אַשָּׁיָא דִּי־בֵית אֱלָהָא דִּי בִירוּשְׁלֶם וּמִן־אֱדַיִן וְעַד־כְּעַן מִתְבְּנָא וְלָא שְׁלִם:

אדין. אז:

ששבצר דך. זה בא ונתן כתלי ביתו של הקב״ה אשר בירושלים ומאז ועד עתה היה הבית בנוי ולא נגמר הבנין:

י״ז וּכְעַן הֶן עַל־מַלְכָּא טָב יִתְבַּקַּר בְּבֵית גִּנְזַיָּא דִּי־מַלְכָּא תַּמָּה דִּי בְּבָבֶל הֲן אִיתַי דִּי־מִן־כּוֹרֶשׁ מַלְכָּא שָׂים טְעֵם לְמִבְנָא בֵּית־אֱלָהָא דֵּךְ בִּירוּשְׁלֶם וּרְעוּת מַלְכָּא עַל־דְּנָה יִשְׁלַח עֲלֵינָא: {פ}

וכען. ועתה אם על המלך טוב יהיה הדבר ידוע ומבוקר בבית גנזיו של מלך אשר שם בבבל:

הן איתי. אם יש המעשה הזה אשר מפי כורש יצא דבר לבנות בית זה אשר בירושלים:

ורעות מלכא. רצון המלך על כן ישלח אלינו:

עלינא. אלינו ע״כ מכתב האגרת אשר שלחו תתני ושתר בוזני:

פרק ו׳

א׳ בֵּאדַיִן דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא שָׂם טְעֵם וּבַקָּרוּ | בְּבֵית סִפְרַיָּא דִּי גִנְזַיָּא מְהַחֲתִין תַּמָּה בְּבָבֶל:

באדין. אז כאשר הגיע המכתב ליד דריוש:

שם טעם. צוה המלך הדבר:

ובקרו. ובדקו בבית הספרים שהאוצרות מונחים שם בבבל:

ב׳ וְהִשְׁתְּכַח בְּאַחְמְתָא בְּבִירְתָא דִּי בְמָדַי מְדִינְתָּא מְגִלָּה חֲדָה וְכֵן־כְּתִיב בְּגַוַּהּ דִּכְרוֹנָה: {פ}

והשתכח באחמתא. ונמצא מכתב של מגילה אחת שם באחמתא כן פתרו אנשי הפתרון שהוא כלי העשוי לאגרות ולגליונים ולספרים והעמידוהו מגזרת חמת מים והאל״ף אשר בתיבה אינה עיקר כיתר המלין אשר בשאר ל׳ ארמית:

בבירתא. באותה בירה אשר במדי המדינה:

וכן כתיב. וכן היה כתוב בתוכה זכרון שלה:

ג׳ בִּשְׁנַת חֲדָה לְכוֹרֶשׁ מַלְכָּא כּוֹרֶשׁ מַלְכָּא שָׂם טְעֵם בֵּית־אֱלָהָא בִירוּשְׁלֶם בֵּיתָא יִתְבְּנֵא אַתַר דִּי־דָבְחִין דִּבְחִין וְאַשּׁוֹהִי מְסוֹבְלִין רוּמֵהּ אַמִּין שִׁתִּין פְּתָיָה אַמִּין שִׁתִּין:

בית אלהא בירושלים. בבית אלהים בירושלים מה יהא עליו הבית יבנה:

אתר די דבחין. שהוא מקום שזובחים שם זבח:

ואושוהי מסובלין. וכותליו יהיו מיוסדין, כמו ואושיא יחיטו (לעיל):

רומיה אמין שתין. רום הבית ששים אמה וששים אמה רחבו:

ד׳ נִדְבָּכִין דִּי־אֶבֶן גְּלָל תְּלָתָא וְנִדְבָּךְ דִּי־אָע חַדַת וְנִפְקָתָא מִן־בֵּית מַלְכָּא תִּתְיְהִב: {ס}

נדבכין. ל׳ כתלים וקירות הכתלים היו של אבן גלל, גלל מרמר״א בלע״ז:

ונדבך. וכותל של עץ חדש מבפנים כענין בנין הבית אשר בנה שלמה:

ונפקתא. והוצאה לצורך הבית ולשאר דברים אשר לבית תנתן להם מבית המלך:

ה וְאַף מָאנֵי בֵית־אֱלָהָא דִּי דַהֲבָה וְכַסְפָּא דִּי נְבוּכַדְנֶצַּר הַנְפֵּק מִן־הֵיכְלָא דִּי־בִירוּשְׁלֶם וְהֵיבֵל לְבָבֶל יַהְתִיבוּן וְיִהָךְ לְהֵיכְלָא דִּי־בִירוּשְׁלֶם לְאַתְרֵהּ וְתִתֶּת בְּבֵית אֱלָהָא׃ {ס}

ואף מאני. ואף כלי הקדש של בית האלהים של זהב וכסף אשר נבוכדנצר הוציאם מן היכל שבירושלים והוליכם לבבל׃

והיבל. אשר הוליך׃

יהתיבון. ינתנו׃

ויהך. ילך כל המעשה הזה להיכל אשר בירושלים למקומו׃

ותתת. ויהי מונח בביתו של הקב״ה׃

ו כְּעַן תַּתְנַי פַּתְנַי עֲבַר־נַהֲרָה שְׁתָר בּוֹזְנַי וְכֻנְוָתְהוֹן אַפַרְסְכָיֵא דִּי בַּעֲבַר נַהֲרָה רַחִיקִין הֲוֹוּ מִן־תַּמָּה׃

כען תתני וגו׳. זו היא תשובה אשר השיב דריוש אל תתני ושתר בוזני׃

די בעבר נהרה. לצד ארץ ישראל שהוא עבר הנהר לאותן שבבבל׃

רחיקין הוו מן תמה. רחוקים תהיו משם מבנין בהמ״ק שלא תרפו ידי עושי המלאכה׃

ז שְׁבַקוּ לַעֲבִידַת בֵּית־אֱלָהָא דֵּךְ פַּחַת יְהוּדָיֵא וּלְשָׂבֵי יְהוּדָיֵא בֵּית־אֱלָהָא דֵּךְ יִבְנוֹן עַל־אַתְרֵהּ׃

דך. זה׃

פחת יהודיא. שלטוני היהודים יעשו דבר זה׃

ולשבי יהודיא. ולזקני היהודים אני מצוה׃

בית אלהא דך. בית אלהים זה׃

ח וּמִנִּי שִׂים טְעֵם לְמָא דִּי־תַעְבְּדוּן עִם־שָׂבֵי יְהוּדָיֵא אִלֵּךְ לְמִבְנָא בֵּית־אֱלָהָא דֵּךְ וּמִנְכְסֵי מַלְכָּא דִּי מִדַּת עֲבַר נַהֲרָה אָסְפַּרְנָא נִפְקְתָא תֶּהֱוֵא מְתְיַהֲבָא לְגַבְרַיָּא אִלֵּךְ דִּי־לָא לְבַטָּלָא׃

ומני שים טעם. וממני יהיה צווי זה׃

למא די תעבדון. לאותו בנין המלאכה אשר תעשון עם זקני היהודים האלה לבנות ביתו של הקב״ה׃

ומנכסי מלכא. מנכסי המלך יהיו עושים הבנין הזה׃

די מדת עבר נהרה. מן המס של עבר הנהר אשר למלך, מדת מס כמו מנדה בלו והלך (לעיל ד׳) אספרנא. מהרה יבנה הבנין אספרנה אישפלונטמנ״ט בלע״ז׃

נפקתא תהוא מתיהבא. הוצאה תהיה ניתנת לאנשים האלה אשר לא יתבטלו ממלאכתן׃

ט וּמָה חַשְׁחָן וּבְנֵי תוֹרִין וְדִכְרִין וְאִמְּרִין | לַעֲלָן | לֶאֱלָהּ שְׁמַיָּא חִנְטִּין מְלַח | חַמַּר וּמְשַׁח כְּמֵאמַר כָּהֲנַיָּא דִּי־בִירוּשְׁלֶם לֶהֱוֵא מִתְיְהֵב לְהוֹם יוֹם | בְּיוֹם דִּי־לָא שָׁלוּ׃

ומה חשחן. ומה שיהיו חוששין׃

ובני תורין. בני בקר ואילים וכבשים לעולות לאלהי השמים׃

וחנטין. לסלתות ומלח לקרבנות. ויין לנסכים. ושמן למנחות כאשר יאמרו הכהנים אשר בירושלים יהי נתון להם דבר יום ביומו׃

די לא שלו. בלא דיחוי שנ״צ דישטורבי״ר בלע״ז׃

י דִּי־לֶהֱוֵן מְקָרְבִין נִיחוֹחִין לֶאֱלָהּ שְׁמַיָּא וּמְצַלַּיִן לְחַיֵּי מַלְכָּא וּבְנוֹהִי׃

די להון. למען אשר יהיו מקריבים ניחוחים לאלהי השמים ויהיו מתפללים על חיי המלך ובניו׃

י״א וּמִנִּי שִׂים טְעֵם דִּי כָל־אֱנָשׁ דִּי יְהַשְׁנֵא פִּתְגָמָא דְנָה יִתְנְסַח אָע מִן־בֵּיתֵהּ וְזִקְיף יִתְמְחֵא עֲלֵהִי וּבַיְתֵהּ נְוָלוּ יִתְעֲבֵד עַל־דְּנָה׃

ומני שים טעם. וממני שים צווי ושימת דבר אשר כל אדם אשר ישנה דבר זה יתנסח. יחרב עציו מביתו שיחרב ביתו, יתנסח כמו ונסחתם מעל האדמה (דברים כ״ח:ס״ג):

וזקיף יתמחא עלוהי. ועץ לתלותו יהא גבוה עליו שיתלה על העץ:

וביתה נולו יתעבד. וביתו יעשה אשפה על כך:

נולו. ענין טינוף ומחראות:

י״ב וְאִלָהָא דִּי שַׁכַּן שְׁמֵהּ תַּפָּה יְמַגַּר כָּל־מֶלֶךְ וְעַם־דִּי | יִשְׁלַח יְדֵהּ לְהַשְׁנָיָה לְחַבָּלָה בֵּית־אֱלָהָא דֵךְ דִּי בִירוּשְׁלֶם אֲנָה דָרְיָוֶשׁ שַׂמֶת טְעֵם אִסְפַּרְנָא יִתְעֲבַד׃ {פ}

ואלהא די שכן שמיה. והאלהים אשר שכן שמו שם:

ימגר. ימגר ויפגר כל אותו מלך וכל אותו עם אשר ישלח ידו להחריב ולהשחית ביתו זה של ה׳ אשר בירושלים:

שמת טעם. שמתי ציווי דבר זה אשר יעשה הבנין מהרה עד כאן תשובתו של דריוש:

י״ג אֱדַיִן תַּתְּנַי פַּתַת עֲבַר־נַהֲרָה שְׁתַר בּוֹזְנַי וּכְנָוָתְהוֹן לֶקֳבֵל דִּי־שְׁלַח דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא כְּנֳמָא אִסְפַּרְנָא עֲבָדוּ׃

כנמא. כאשר נאמר:

אספרנא עבדו. מהרה עשו:

י״ד וְשָׁבֵי יְהוּדָיֵא בָּנַיִן וּמַצְלְחִין בִּנְבוּאַת חַגַּי (נביאה) [נְבִיָּא] וּזְכַרְיָה בַּר־עִדּוֹ וּבְנוֹ וְשַׁכְלִלוּ מִדְּטַעַם אֱלָהּ יִשְׂרָאֵל וּמִטְעֵם כּוֹרֶשׁ וְדָרְיָוֶשׁ וְאַרְתַּחְשַׁשְׂתְּא מֶלֶךְ פָּרָס׃

ושבי יהודיא. וזקני היהודים היו בונין ומצליחין במלאכתן כנבואת חגי וזכריה ובנו ויסדו את הבנין מן צווי של אלהי ישראל ומרשות כורש מלך פרס הראשון אשר הוחל יסוד הבנין בימיו ומרשות דריוש זה מלך פרס:

וארתחששתא. הוא דריוש ונקרא ארתחששתא ע״ש המדינה והמלכות כי כל מלכי פרס היו נקראים כך כאשר כל מלכי מצרים נקראים פרעה:

ט״ו וְשֵׁיצִיאַ בַּיְתָה דְנָה עַד יוֹם תְּלָתָה לְיַרַח אֲדָר דִּי־הִיא שְׁנַת־שֵׁת לְמַלְכוּת דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא׃ {פ}

ושיציא. ביתה דנה וסוף תשלום בית זה היה עד יום שלישי לחדש אדר שהיא שנת שש לדריוש המלך ונמצא בנין הבית היה ד׳ שנים:

ט״ז וַעֲבַדוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּהֲנַיָּא וְלֵוָיֵא וּשְׁאָר בְּנֵי־גָלוּתָא חֲנֻכַּת בֵּית־אֱלָהָא דְנָה בְּחֶדְוָה׃

י״ז וְהַקְרִבוּ לַחֲנֻכַּת בֵּית־אֱלָהָא דְנָה תּוֹרִין מְאָה דִּכְרִין מָאתַיִן אִמְּרִין אַרְבַּע מְאָה וּצְפִירֵי עִזִּין (לחטיא) [לְחַטָּאָה] עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל תְּרֵי־עֲשַׂר לְמִנְיַן שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃

והקריבו לחנוכת. הקריבו לחנוכת בית זה קרבנות הללו והוראת שעה היתה:

י״ח וְהַקִימוּ כָהֲנַיָּא בִּפְלַגָּתְהוֹן וְלֵוָיֵא בְּמַחְלְקָתְהוֹן עַל־עֲבִידַת אֱלָהָא דִּי בִירוּשְׁלֶם כִּכְתָב סִפַר מֹשֶׁה׃ {פ}

והקימו כהניא בפלוגתהון. שהיו הכהנים חלוקים בעבודתם ולוי׳ במשמרות׳:

י״ט וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־הַגּוֹלָה אֶת־הַפָּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן׃

את הפסח. עכשיו עשו ישראל את הפסח בי״ד בניסן זה הבא אחר אדר זה שהושלם הבנין בו:

כ׳ כִּי הִטַּהֲרוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם כְּאֶחָד כֻּלָּם טְהוֹרִים וַיִּשְׁחֲטוּ הַפֶּסַח לְכָל־בְּנֵי הַגּוֹלָה וְלַאֲחֵיהֶם הַכֹּהֲנִים וְלָהֶם׃

ולהם. ולעצמם:

כ״א וַיֹּאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הַשָּׁבִים מֵהַגּוֹלָה וְכֹל הַנִּבְדָּל מִטֻּמְאַת גּוֹיֵי־הָאָרֶץ אֲלֵהֶם לִדְרֹשׁ לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃

וכל הנבדל. הם הגרים שנבדלו מטומאת העבוד׳ כוכבים לידבק בישראל:

כ״ב **וַיַּעֲשׂוּ חַג־מַצּוֹת שִׁבְעַת יָמִים בְּשִׂמְחָה כִּי | שִׂמְּחָם יְהוָה וְהִסֵּב לֵב מֶלֶךְ־אַשּׁוּר עֲלֵיהֶם לְחַזֵּק יְדֵיהֶם בִּמְלֶאכֶת בֵּית־הָאֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: {פ}**

והסב לב מלך אשור עליהם. והקב״ה הסב לב מלך אשור על ישראל היושבים בממשלתו בארץ אשור להחזיקם ולסייע במלאכת הבנין:

פרק ז׳

א׳ **וְאַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּמַלְכוּת אַרְתַּחְשַׁסְתְּא מֶלֶךְ־פָּרָס עֶזְרָא בֶּן־שְׂרָיָה בֶּן־עֲזַרְיָה בֶּן־חִלְקִיָּה:**

ואחר הדברים האלה. של בנין הבית:

ארתחשסתא. הוא דריוש:

ב׳ **בֶּן־שַׁלּוּם בֶּן־צָדוֹק בֶּן־אֲחִיטוּב:**

ג׳ **בֶּן־אֲמַרְיָה בֶן־עֲזַרְיָה בֶּן־מְרָיוֹת:**

ד׳ **בֶּן־זַרְחִיָה בֶן־עֻזִּי בֶּן־בֻּקִּי:**

ה׳ **בֶּן־אֲבִישׁוּעַ בֶּן־פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הָרֹאשׁ:**

ו׳ **הוּא עֶזְרָא עָלָה מִבָּבֶל וְהוּא־סֹפֵר מָהִיר בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֶּן־לוֹ הַמֶּלֶךְ כְּיַד־יְהוָה אֱלֹהָיו עָלָיו כֹּל בַּקָּשָׁתוֹ: {פ}**

ויתן לו המלך. דריוש:

כיד ה׳ אלהיו עליו. כאשר צוה הקב״ה עליו ומקרא מסורס הוא ויתן לו המלך כל בקשתו כיד ה׳ אלהיו עליו ואמרו רז״ל עזרא הוא מלאכי:

ז׳ **וַיַּעֲלוּ מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהַמְשֹׁרְרִים וְהַשֹּׁעֲרִים וְהַנְּתִינִים אֶל־יְרוּשָׁלַם בִּשְׁנַת־שֶׁבַע לְאַרְתַּחְשַׁסְתְּא הַמָּלֶךְ:**

בשנת שבע. היא שנה אחר תשלום הבית:

לאתחשסתא. הוא דריוש:

ח׳ **וַיָּבֹא יְרוּשָׁלַם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי הִיא שְׁנַת הַשְּׁבִיעִית לַמָּלֶךְ:**

בחדש החמישי. הוא חדש אב כי באחד לחודש ניסן אותו היום היתה תחלת עלייתם מבבל ובאחד לחדש אב באו לירושלים:

ט׳ **כִּי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא יָסַד הַמַּעֲלָה מִבָּבֶל וּבְאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בָּא אֶל־יְרוּשָׁלַם כְּיַד־אֱלֹהָיו הַטּוֹבָה עָלָיו:**

יסוד המעלה. יסוד תחלת העליה:

כיד אלהיו. כאשר הצליחו יד הקב״ה שהיתה ידו טובה עליו להצליחו בדרכיו:

י׳ **כִּי עֶזְרָא הֵכִין לְבָבוֹ לִדְרֹשׁ אֶת־תּוֹרַת יְהוָה וְלַעֲשׂוֹת וּלְלַמֵּד בְּיִשְׂרָאֵל חֹק וּמִשְׁפָּט: {ס}**

כי עזרא וגו׳. ועל כן הלך והצליח בדרכו שהרי עזרא הכין לבבו וגומר נותן טעם לדבריו:

י״א **וְזֶה | פַּרְשֶׁגֶן הַנִּשְׁתָּוָן אֲשֶׁר נָתַן הַמֶּלֶךְ אַרְתַּחְשַׁסְתְּא לְעֶזְרָא הַכֹּהֵן הַסֹּפֵר סֹפֵר דִּבְרֵי מִצְוֹת־יְהוָה וְחֻקָּיו עַל־יִשְׂרָאֵל: {פ}**

וזה פרשגן הנשתוון. וזה פתשגן הכתב:

וחקיו על ישראל. ואת חקיו אשר צוה על ישראל לשמרם:

י״ב אַרְתַּחְשַׁסְתְּא מֶלֶךְ מַלְכַיָּא לְעֶזְרָא כָּהֲנָא סָפַר דָּתָא דֱּי־אֱלָהּ שְׁמַיָּא גְּמִיר וּכְעָנָת׃

ספר דתא. ספר תורה׃

גמיר וכענת. ספיקא היא בידו׃

י״ג מִנִּי שִׂים טְעֵם דִּי כָל־מִתְנַדַּב בְּמַלְכוּתִי מִן־עַמָּא יִשְׂרָאֵל וְכָהֲנוֹהִי וְלֵוָיֵא לְמֵהַךְ לִירוּשְׁלֶם עִמָּךְ יֵהָךְ׃

מני שים טעם. ממני יוצא הרשות כי כל אשר נדבה רוחו אותו מן ישראל מן הכהנים והלוים ללכת לירושלים ילכו עמך׃

י״ד כָּל־קֳבֵל דִּי מִן־קֳדָם מַלְכָּא וְשִׁבְעָת יָעֲטוֹהִי שְׁלִיחַ לְבַקָּרָה עַל־יְהוּד וְלִירוּשְׁלֶם בְּדָת אֱלָהָךְ דִּי בִידָךְ׃

כל קבל. בשביל כך מאת המלך ושבעת יועציו רואי פני המלך אתה שלוח׃

ושבעת יעטוהי. ושבע יועציו הם שבעה רואי פני המלך׃

לבקרה על יהוד. כדי לדרוש ולבדוק על היהודים אשר בירושלים אם הם עסוקים בתורתו של הקב״ה אשר בידך׃

ט״ו וּלְהֵיבָלָה כְּסַף וּדְהַב דִּי־מַלְכָּא וְיָעֲטוֹהִי הִתְנַדָּבוּ לֶאֱלָהּ יִשְׂרָאֵל דִּי בִירוּשְׁלֶם מִשְׁכְּנָהּ׃

ולהיבלה. ולהוליך כסף וזהב של המלך ויועציו אשר התנדב לאלהי ישראל לתקן ביתו אשר משכנו וביתו בירושלים׃

ט״ז וְכֹל כְּסַף וּדְהַב דִּי תְהַשְׁכַּח בְּכֹל מְדִינַת בָּבֶל עִם הִתְנַדְּבוּת עַמָּא וְכָהֲנַיָּא מִתְנַדְּבִין לְבֵית אֱלָהֲהֹם דִּי בִירוּשְׁלֶם׃

וכל כסף ודהב. וכל נדבת כסף וזהב אשר תמצא במדינת בבל עם שאר נדבת העם והכהנים אשר מתנדבים לביתו של הקב״ה אשר בירושלים תוליך הכל לירושלים׃

י״ז כָּל־קֳבֵל דְּנָה אָסְפַּרְנָא תִּקְנָא בְּכַסְפָּא דְנָה תּוֹרִין ׀ דִּכְרִין אִמְּרִין וּמִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן וּתְקָרֵב הִמּוֹ עַל־מַדְבְּחָה דִּי בֵּית אֱלָהֲכֹם דִּי בִירוּשְׁלֶם׃

כל קבל דנה. ובשביל כך של עבודות המקדש מהרה תקנה בכסף זה בקר ואילים וכבשים וזבחים ומנחות ונסכי׳ ותקריבם על המזבח של הקב״ה׃

י״ח וּמָה דִּי (עלוך) [עֲלָךְ] וְעַל־[אָחָךְ] (אחיך) יְיטַב בְּשָׂאַר כַּסְפָּא וְדַהֲבָה לְמֶעְבַּד כִּרְעוּת אֱלָהֲכֹם תַּעַבְדוּן׃

ומה די עלך. ואשר ייטיב לך ולאחיך במותר הכסף והזהב לעשות כרצונו של הקב״ה תעשו׃

י״ט וּמָאנַיָּא דִּי־מְתְיַהֲבִין לָךְ לְפֻלְחַן בֵּית אֱלָהֲךְ הַשְׁלֵם קֳדָם אֱלָהּ יְרוּשְׁלֶם׃

ומאניא. וכלים הנתונים לך לעבודתו של הקדוש ברוך הוא שלם לפני הקב״ה בירושלים׃

כ׳ וּשְׁאָר חַשְׂחוּת בֵּית אֱלָהֲךְ דִּי יִפֶּל־לָךְ לְמִנְתַּן תִּנְתַּן מִן־בֵּית גִּנְזֵי מַלְכָּא׃

ושאר חשחות. ושאר צריכות שתצטרך לביתו של הקב״ה לקנות אשר יהיה לך ליתן הדמים תתן מאוצר המלך׃

כ״א וְאֲנִי אֲנָה אַרְתַּחְשַׁסְתְּא מַלְכָּא שִׂים טְעֵם לְכֹל גִּזְבְּרַיָּא דִּי בַּעֲבַר נַהֲרָה דִּי כָל־דִּי יִשְׁאֲלִנְכוֹן עֶזְרָא כָהֲנָא סָפַר דָּתָא דֱּי־אֱלָהּ שְׁמַיָּא אָסְפַּרְנָא יִתְעֲבַד׃

ומני אנה. וממני אני דריוש המלך יוצא ציווי ורשות לכל הגזברים אשר בעב׳ הנהר לצד א״י המקבלים מסים שלי מן העובדי כוכבים אשר כל דבר שישאל מכם עזרא הכהן סופר התורה של הקב״ה מהרה יעשה שלא יעכבו את שאלתו עד מאה ככרים של כסף לקנות קרבנות ומאה כורי׳ חטין למנחות ועד מאה מדות יין לנסכים ומאה (מדות) של שמן לבלול מנחות ומלח לקרבנות כענין שנא׳ (ויקרא ב׳:י״ג) וכל קרבן מנחתך במלח תמלח׃

כ״ב עַד־כִּסַּף כַּפְּרִין מְאָה וְעַד־חִנְטִין כּוֹרִין מְאָה וְעַד־חֲמַר בַּתִּין מְאָה וְעַד־בַּתִּין מְשַׁח מְאָה וּמְלַח דִּי־לָא כְתָב׃

די לא כתב. ומלח שאין כתוב בו מדה יתנו ככל הצורך׃

כ״ג כָּל־דִּי מִן־טַעַם אֱלָהּ שְׁמַיָּא יִתְעֲבֵד אַדַּרְזְדָּא לְבֵית אֱלָהּ שְׁמַיָּא דִּי־לְמָה לָהֱוֵא קְצָף עַל־מַלְכוּת מַלְכָּא וּבְנוֹהִי׃

כל די מן טעם. כל אשר יהיה מרשותו של הקב״ה וציוויו יעשה בזריזות בחותם המלך לביתו של הקב״ה:

אדרזדא. חותם בלשון ערבי:

די למה להוא. אשר למה יהיה קצף על מלכות המלך ובניו ועל כן יתנו הגזברים כל צרכי הבית:

כ״ד וּלְכֻם מְהוֹדְעִין דִּי כָל־כָּהֲנַיָּא וְלֵוָיֵא זַמָּרַיָּא תָּרְעַיָּא נְתִינַיָּא וּפָלְחֵי בֵּית אֱלָהָא דְנָה מִנְדָּה בְלוֹ וְהָלָךְ לָא שַׁלִּיט לְמִרְמֵא עֲלֵיהֹם: {פ}

ולכום מהודעין. ולכם אנו מודיעים אשר כל הכהנים והלוים המשוררים והשוערים והנתינים שהם חוטבי עצים ושואבי מים למזבח ועובדים בבית זה של הקב״ה לא ישלוט אדם עליהם להשליך עליהם מס וכסף גולגולת אלא יהיו בני חורין מעבודת המלך:

כ״ה וְאַנְתְּ עֶזְרָא כְּחָכְמַת אֱלָהָךְ דִּי־בִידָךְ מֵנִּי שָׁפְטִין וְדַיָּנִין דִּי־לֶהֱוֹן (דאנין) [דַּאיְנִין] לְכָל־עַמָּא דִּי בַּעֲבַר נַהֲרָה לְכָל־יָדְעֵי דָתֵי אֱלָהָךְ וְדִי לָא יָדַע תְּהוֹדְעוּן:

ואנת עזרא כחכמת אלהיך די בידך. ואתה עזרא כפי חכמת אלהיך אשר בידיך יותר מן השופטים והדיינים שהם דנין כל העם שבעבר הנהר לצד ארץ ישראל עם יודעי התורה:

ודי לא ידע. והשופט אשר לא ידע לשפוט תודיע לו המשפט לעשותו:

כ״ו וְכָל־דִּי־לָא לֶהֱוֵא עָבֵד דָּתָא דִי־אֱלָהָךְ וְדָתָא דִי מַלְכָּא אָסְפַּרְנָא דִּינֵהּ לֶהֱוֵא מִתְעֲבֵד מִנֵּהּ הֵן לְמוֹת הֵן (לשרשו) [לְשָׁרְשִׁי] הֵן־לַעֲנָשׁ נִכְסִין וְלֶאֱסוּרִין: {פ}

וכל די לא להוא עבד. וכל אשר לא יהיה עושה דתו של הקב״ה ודת המלך מהרה יעכב הדין והמשפט:

דינה. הדין יעשה ממנו מן המעכב משפט:

הן למות. להרג:

הן לשרושי. אם לעקרו מן העולם אותו ואת זרעו ואת משפחתו, לשרושי דישראצינ״ר בלע״ז:

הן לענוש נכסין. אם לענשו בממון:

ולאסורין. או לייסרו בייסורין, עד כאן מכתב האגרת אשר נתן דריוש המלך לעזרא הסופר למען ישאהו לירושלים להראותו אל הכהנים והלוים וגזברי המלך למען יחזיקו לקיים המצות ולעבוד ה׳ בבית המקדש ולשמור התורה כמשפט:

כ״ז בְּרִיךְ יְהֹוָה אֱלָהֵי אֲבָתֵינוּ אֲשֶׁר נָתַן כְּזֹאת בְּלֶב הַמֶּלֶךְ לְפָאֵר אֶת־בֵּית יְהֹוָה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִָם:

ברוך ה׳. כך כתב עזרא בספרו כאשר נתן הודאה להקב״ה:

כ״ח וְעָלַי הִטָּה־חֶסֶד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְיוֹעָצָיו וּלְכָל־שָׂרֵי הַמֶּלֶךְ הַגִּבֹּרִים וַאֲנִי הִתְחַזַּקְתִּי כְּיַד־יְהֹוָה אֱלֹהַי עָלַי וָאֶקְבְּצָה מִיִּשְׂרָאֵל רָאשִׁים לַעֲלוֹת עִמִּי: {פ}

ויועציו. הם שבעה רואי פני המלך הן שבעה יעטוהי של מעלה:

כיד ה׳ אלהי עלי. כאשר היתה עזרתו של הקב״ה עלי וקבצתי מישראל הנשארים בבבל ראשי אבות וגדולים לעלות עמי מבבל:

פרק ח׳

א׳ וְאֵלֶּה רָאשֵׁי אֲבֹתֵיהֶם וְהִתְיַחֵשׂ הָעֹלִים עִמִּי בְּמַלְכוּת אַרְתַּחְשַׁסְתְּא הַמֶּלֶךְ מִבָּבֶל: {ס}

ואלה ראשי אבותיהם. של עולים:

והתיחשם. את יחוסם אשר היו מתייחשים בהם:

ארתחשסתא. הוא דריוש:

ב׳ מִבְּנֵי פִינְחָס גֵּרְשֹׁם {ס} מִבְּנֵי אִיתָמָר דָּנִיֵּאל {ס} מִבְּנֵי דָוִיד חַטּוּשׁ: {ס}

ג׳ מִבְּנֵי שְׁכַנְיָה {ס} מִבְּנֵי פַרְעֹשׁ זְכַרְיָה וְעִמּוֹ הִתְיַחֵשׂ לִזְכָרִים מֵאָה וַחֲמִשִּׁים: {ס}

מבני שכניה מבני פרעש. משפחה אחת היא וזכריה הוא ראש המשפחה:

ועמו. ועם יחס שלו היו מתיחסים הזכרים של משפחתו:

ד׳ מִבְּנֵי פַּחַת מוֹאָב אֶלְיְהוֹעֵינַי בְּנְזַרְחְיָה וְעִמּוֹ מָאתַיִם הַזְּכָרִים: {ס}

ה׳ מִבְּנֵי שְׁכַנְיָה בֶּן־יַחֲזִיאֵל וְעִמּוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הַזְּכָרִים: {ס}

ו׳ וּמִבְּנֵי עָדִין עֶבֶד בֶּן־יוֹנָתָן וְעִמּוֹ חֲמִשִּׁים הַזְּכָרִים: {ס}

עבד בן יונתן. כך שמו:

ז׳ וּמִבְּנֵי עֵילָם יְשַׁעְיָה בֶּן־עֲתַלְיָה וְעִמּוֹ שִׁבְעִים הַזְּכָרִים: {ס}

ח׳ וּמִבְּנֵי שְׁפַטְיָה זְבַדְיָה בֶּן־מִיכָאֵל וְעִמּוֹ שְׁמֹנִים הַזְּכָרִים: {ס}

ט׳ מִבְּנֵי יוֹאָב עֹבַדְיָה בֶּן־יְחִיאֵל וְעִמּוֹ מָאתַיִם וּשְׁמֹנָה עָשָׂר הַזְּכָרִים: {ס}

י׳ וּמִבְּנֵי שְׁלוֹמִית בֶּן־יוֹסִפְיָה וְעִמּוֹ מֵאָה וְשִׁשִּׁים הַזְּכָרִים: {ס}

י״א וּמִבְּנֵי בֵבַי זְכַרְיָה בֶּן־בֵּבָי וְעִמּוֹ עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה הַזְּכָרִים: {ס}

י״ב וּמִבְּנֵי עַזְגָּד יוֹחָנָן בֶּן־הַקָּטָן וְעִמּוֹ מֵאָה וַעֲשָׂרָה הַזְּכָרִים: {ס}

י״ג וּמִבְּנֵי אֲדֹנִיקָם֙ אַחֲרוֹנִ֔ים וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם֙ אֱלִיפֶ֣לֶט יְעִיאֵ֔ל וּשְׁמַעְיָ֖ה וְעִמָּהֶ֑ם שִׁשִּׁים הַזְּכָרִים: {ס}

אחרונים. שהיו אחרונים ללכת אחרי עזרא:

י״ד וּמִבְּנֵי בִגְוַי עוּתַי (וזבוד) [וְזַכּוּר] וְעִמּוֹ שִׁבְעִים הַזְּכָרִים: {פ}

ט״ו וָאֶקְבְּצֵם֙ אֶל־הַנָּהָר֙ הַבָּ֣א אֶל־אַהֲוָ֔א וַנַּחֲנָ֥ה שָׁ֖ם יָמִ֣ים שְׁלֹשָׁ֑ה וָאֶבְ֣ינָה בָעָ֗ם וּבַכֹּהֲנִים֙ וּמִבְּנֵ֣י לֵוִ֔י לֹא־מָצָ֖אתִי שָֽׁם׃

אל הנהר הבא. אל הנהר הנובע:

אל אהוא. אל אותו הנהר:

ונחנה שם. והיינו חונים שם:

ואבינה בעם. נתתי לבי להבין בעם אשר נקבצו עמי:

ט״ז וָאֶשְׁלְחָה לֶאֱלִיעֶזֶר לַאֲרִיאֵל לִשְׁמַעְיָה וּלְאֶלְנָתָן וּלְיָרִיב וּלְאֶלְנָתָן וּלְנָתָן וְלִזְכַרְיָה וְלִמְשֻׁלָּם רָאשִׁים וּלְיוֹיָרִיב וּלְאֶלְנָתָן מְבִינִים׃

ואשלחה לאליעזר וגו׳. ראשים, גדולים:

מבינים. חכמים היו:

י״ז (ואוצאה) [וָאֲצַוֶּה] אוֹתָם֙ עַל־אִדּ֣וֹ הָרֹ֔אשׁ בְּכָסְפְּיָ֖א הַמָּקֹ֑ום וָאָשִׂ֤ימָה בְּפִיהֶם֙ דְּבָרִ֔ים לְדַבֵּ֕ר אֶל־אִדּ֥וֹ אָחִ֖יו (הנתונים) [הַנְּתִינִ֑ים] בְּכָסְפְּיָ֖א הַמָּקֹ֑ום לְהָבִיא־לָ֥נוּ מְשָׁרְתִ֖ים לְבֵ֥ית אֱלֹהֵֽינוּ׃

ואצוה אותם וגו׳. שלחתים וצויתים לדבר אל אדו שהוא גדול וחשוב אשר בכספיא:

על אדו. אל אדו:

ואשימה בפיהם. שמתי בפיהם דברים לדבר בשליחותי אל אדו ואחיו שהם נתונים ומיושבים בכספיא להביא לנו משרתים לעבוד בבית המקדש:

בכספיא. שם מקום בבבל:

אל אדו אחיו. שם אדם:

הנתינים. כמו הנתינים ועל כן נכתב בוי״ו:

י״ח **וַיָּבִיאוּ לָנוּ כְּיַד־אֱלֹהֵינוּ הַטוֹבָה עָלֵינוּ אֲנָשׁ שֶׂכֶל {ס} מִבְּנֵי מַחְלִי בֶּן־לֵוִי בֶּן־יִשְׂרָאֵל וְשֵׁרֵבְיָה וּבָנָיו וְאֶחָיו שְׁמֹנֶה עָשָׂר:**

כיד אלהינו. כאשר היתה הצלחתו של הקדוש ברוך הוא עלינו:

איש שכל. חכם:

מבני מחלי וגו׳. כולם הללו לוים:

י״ט **וְאָשְׁתַּיְבָה וְאִתּוֹ יְשָׁעְיָה מִבְּנֵי מְרָרִי אֲחָיו וּבְנֵיהֶם עֶשְׂרִים: {ס}**

כ׳ **וּמִן־הַנְּתִינִים שֶׁנָּתַן דָּוִיד וְהַשָּׂרִים לַעֲבֹדַת הַלְוִיִּם נְתִינִים מָאתַיִם וְעֶשְׂרִים כֻּלָּם נִקְּבוּ בְּשֵׁמוֹת:**

ומן הנתינים. ומן העבדים נתינים שנתן דוד המלך ושרי ישראל עלו עמהם:

כ״א **וָאֶקְרָא שָׁם צוֹם עַל־הַנָּהָר אַהָוָא לְהִתְעַנּוֹת לִפְנֵי אֱלֹהֵינוּ לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ דֶּרֶךְ יְשָׁרָה לָנוּ וּלְטַפֵּנוּ וּלְכָל־רְכוּשֵׁנוּ:**

להתענות. לישב בתענית:

דרך ישרה. שיוליכני המקום לשלום:

כ״ב **כִּי בֹשְׁתִּי לִשְׁאוֹל מִן־הַמֶּלֶךְ חַיִל וּפָרָשִׁים לְעָזְרֵנוּ מֵאוֹיֵב בַּדֶּרֶךְ כִּי־אָמַרְנוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר יַד־אֱלֹהֵינוּ עַל־כָּל־מְבַקְשָׁיו לְטוֹבָה וְעֻזּוֹ וְאַפּוֹ עַל כָּל־עֹזְבָיו:**

כי בושתי. שהרי נתביישתי מן המלך שלא רציתי לשאול לו רכב ופרשים כדי לתיירנו:

כי אמרנו. שהרי כבר אמרנו אל דריוש המלך שהקב״ה מטיב למבקשיו ושופך אפו וחמתו על עוזביו:

כ״ג **וַנָּצוּמָה וַנְּבַקְּשָׁה מֵאֱלֹהֵינוּ עַל־זֹאת וַיֵּעָתֶר לָנוּ:**

ויעתר לנו. וקבל תפלתינו שבאנו לירושלים לשלום:

כ״ד **וָאַבְדִּילָה מִשָּׂרֵי הַכְּהֲנִים שְׁנֵים עָשָׂר לְשֵׁרַבְיָה חֲשַׁבְיָה וְעִמָּהֶם מֵאֲחֵיהֶם עֲשָׂרָה:**

ואבדילה. וכאשר הייתי שם על נהר אהוא הבדלתי משרי הכהנים ושקלתי להם הכסף והזהב ליתן באוצרות בית ה׳:

כ״ה **(ואשקולה) [וָאֶשְׁקְלָה] לָהֶם אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַכֵּלִים תְּרוּמַת בֵּית־אֱלֹהֵינוּ הַהֲרִימוּ הַמֶּלֶךְ וְיֹעֲצָיו וְשָׂרָיו וְכָל־יִשְׂרָאֵל הַנִּמְצָאִים:**

ההרימו. אשר הרימו הנמצאים בבבל:

כ״ו **וָאֶשְׁקְלָה עַל־יָדָם כֶּסֶף כִּכָּרִים שֵׁשׁ־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וּכְלֵי־כֶסֶף מֵאָה לְכִכָּרִים זָהָב מֵאָה כִּכָּר:**

וכלי כסף מאה לככרים. ככר בכל כלי:

כ״ז **וּכְפוֹרֵי זָהָב עֶשְׂרִים לַאֲדַרְכֹנִים אֶלֶף וּכְלֵי נְחֹשֶׁת מֻצְהָב טוֹבָה שְׁנַיִם חֲמוּדַת כַּזָּהָב:**

וכפורי. מזרקים:

לאדרכונים אלף. מין מטבע אלף דרכונים היו בב׳ כפורי זהב הללו:

מוצהב. משל נחושת מוצהב (או) מין מטבע של נחושת:

טובה. ל׳ נקבה קורא לנחושת:

שנים. שני כלים:

חמודות כזהב. הכלים קורא חמודות בל׳ נקבה:

כ״ח וָאֹמְרָה אֲלֵהֶם אַתֶּם קְדֹשׁ לַיהוָה וְהַכֵּלִים קֹדֶשׁ וְהַכֶּסֶף וְהַזָּהָב נְדָבָה לַיהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם:

אליהם. לאותן שרי הכהנים:

כ״ט שִׁקְדוּ וְשִׁמְרוּ עַד־תִּשְׁקְלוּ לִפְנֵי שָׂרֵי הַכְּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְשָׂרֵי־הָאָבוֹת לְיִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַם הַלִּשְׁכוֹת בֵּית יְהוָה:

הלשכות בית ה׳. כדי ליתן בלשכות הבית:

ל׳ וַיְקַבְּלוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם מִשְׁקַל הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב וְהַכֵּלִים לְהָבִיא לִירוּשָׁלַם לְבֵית אֱלֹהֵינוּ: {פ}

ל״א וַנִּסָּעָה מִנְּהַר אָהָוָא בִּשְׁנֵים עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לָלֶכֶת יְרוּשָׁלַם וְיַד־אֱלֹהֵינוּ הָיְתָה עָלֵינוּ וַיַּצֵּלֵנוּ מִכַּף אוֹיֵב וְאוֹרֵב עַל־הַדָּרֶךְ:

בשנים עשר לחודש הראשון. בשנים עשר לניסן:

ויד אלהינו היתה עלינו. להצליחנו על הדרך אשר הלכנו עליה:

ל״ב וַנָּבוֹא יְרוּשָׁלַם וַנֵּשֶׁב שָׁם יָמִים שְׁלֹשָׁה:

ל״ג וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי נִשְׁקַל הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב וְהַכֵּלִים בְּבֵית אֱלֹהֵינוּ עַל יַד־מְרֵמוֹת בֶּן־אוּרִיָּה הַכֹּהֵן וְעִמּוֹ אֶלְעָזָר בֶּן־פִּינְחָס וְעִמָּהֶם יוֹזָבָד בֶּן־יֵשׁוּעַ וְנוֹעַדְיָה בֶּן־בִּנּוּי הַלְוִיִּם:

ל״ד בְּמִסְפָּר בְּמִשְׁקָל לַכֹּל וַיִּכָּתֵב כָּל־הַמִּשְׁקָל בָּעֵת הַהִיא: {פ}

במספר במשקל לכל. מספר הכלים ומשקלם כאשר קבלוהו כך היה נשקל כולו כאשר פרעוהו:

ל״ה הַבָּאִים מֵהַשִּׁבְיָ בְּנֵי־הַגּוֹלָה הִקְרִיבוּ עֹלוֹת | לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל פָּרִים שְׁנֵים־עָשָׂר עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל אֵילִים | תִּשְׁעִים וְשִׁשָּׁה כְּבָשִׂים שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה צְפִירֵי חַטָּאת שְׁנֵים עָשָׂר הַכֹּל עוֹלָה לַיהוָה: {פ}

הבאים מהשבי בני הגולה. הללו אשר באו עם עזרא:

הקריבו עולות. הכל עולה והוראת שעה היתה:

ל״ו וַיִּתְּנוּ | אֶת־דָּתֵי הַמֶּלֶךְ לַאֲחַשְׁדַּרְפְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּפַחֲוֹת עֵבֶר הַנָּהָר וְנִשְׂאוּ אֶת־הָעָם וְאֶת־בֵּית הָאֱלֹהִים: {ס}

ויתנו את דתי המלך. הללו עולי גולה ספרו מצות דריוש המלך לגדולי המלך רואי פניו:

ופחוות. כמו ופחות:

עבר הנהר. אותן של צד ארץ ישראל הן בעבר הנהר ליושבי בבל:

ונשאו. שהיו מנשאין ומסייעין:

פרק ט׳

א׳ וּכְכַלּוֹת אֵלֶּה נִגְּשׁוּ אֵלַי הַשָּׂרִים לֵאמֹר לֹא־נִבְדְּלוּ הָעָם יִשְׂרָאֵל וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם מֵעַמֵּי הָאֲרָצוֹת כְּתוֹעֲבֹתֵיהֶם לַכְּנַעֲנִי הַחִתִּי הַפְּרִזִּי הַיְבוּסִי הָעַמֹּנִי הַמּוֹאָבִי הַמִּצְרִי וְהָאֱמֹרִי:

אלה. דברים הללו אשר ספרו דתי המלך:

והשרים. של ישראל:

לאמר. וכן אמרו לי:

ב׳ כִּי־נָשְׂאוּ מִבְּנֹתֵיהֶם לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם וְהִתְעָרְבוּ זֶרַע הַקֹּדֶשׁ בְּעַמֵּי הָאֲרָצוֹת וְיַד הַשָּׂרִים וְהַסְּגָנִים הָיְתָה בַּמַּעַל הַזֶּה רִאשׁוֹנָה׃

היתה במעל הזה ראשונה. שהם התחילו למעול מעל להתחתן בגויי הארצות:

ג׳ וּכְשָׁמְעִי אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה קָרַעְתִּי אֶת־בִּגְדִי וּמְעִילִי וָאֶמְרְטָה מִשְׂעַר רֹאשִׁי וְזָקָנִי וָאֵשְׁבָה מְשׁוֹמֵם׃

משומם. עלוב ושומם כמו (יחזקאל ג׳:ט״ו) שבעת ימים משמים בתוכם:

ד׳ וְאֵלַי יֵאָסְפוּ כָּל חָרֵד בִּדְבְרֵי אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל עַל מַעַל הַגּוֹלָה וַאֲנִי יֹשֵׁב מְשׁוֹמֵם עַד לְמִנְחַת הָעָרֶב׃

ה׳ וּבְמִנְחַת הָעֶרֶב קָמְתִּי מִתַּעֲנִיתִי וּבְקָרְעִי בִגְדִי וּמְעִילִי וָאֶכְרְעָה עַל־בִּרְכַּי וָאֶפְרְשָׂה כַפַּי אֶל־יְהוָה אֱלֹהָי׃

מתעניתי. שלא אכלתי אותו יום:

ו׳ וָאֹמְרָה אֱלֹהַי בֹּשְׁתִּי וְנִכְלַמְתִּי לְהָרִים אֱלֹהַי פָּנַי אֵלֶיךָ כִּי עֲוֹנֹתֵינוּ רַבּוּ לְמַעְלָה רֹאשׁ וְאַשְׁמָתֵנוּ גָדְלָה עַד לַשָּׁמָיִם׃

ז׳ מִימֵי אֲבֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּאַשְׁמָה גְדֹלָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וּבַעֲוֹנֹתֵינוּ נִתַּנּוּ אֲנַחְנוּ מְלָכֵינוּ כֹהֲנֵינוּ בְּיַד | מַלְכֵי הָאֲרָצוֹת בַּחֶרֶב בַּשְּׁבִי וּבַבִּזָּה וּבְבֹשֶׁת פָּנִים כְּהַיּוֹם הַזֶּה׃

נתנו. כמו נתננו דגש הנו״ן תחת חסרון נו״ן אחרת כמו (ד״ה ב׳ י״ד) כי עליך נשענו כמו נשעננו (בראשית ל״ד:ט״ז) ונתנו את בנותינו כמו ונתננו:

כהיום הזה. כמו שנראה היום הזה שכבר גלו עשרת השבטים ועדיין נשארו בבבל הרבה מן הגולים:

ח׳ וְעַתָּה כִּמְעַט־רֶגַע הָיְתָה תְחִנָּה מֵאֵת | יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְהַשְׁאִיר לָנוּ פְּלֵיטָה וְלָתֶת־לָנוּ יָתֵד בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ לְהָאִיר עֵינֵינוּ אֱלֹהֵינוּ וּלְתִתֵּנוּ מִחְיָה מְעַט בְּעַבְדָתֵנוּ׃

ועתה כמעט רגע. לפי שעה:

תחנה. כמו חנינה:

ולתת לנו יתד. לקבוע אותנו בארץ ישראל:

יתד. כמו (ישעיהו כ״ב:כ״ג) ותקעתיו יתד במקום נאמן:

מחיה מעט. חיים מועטים:

ט׳ כִּי־עֲבָדִים אֲנַחְנוּ וּבְעַבְדָתֵנוּ לֹא עֲזָבָנוּ אֱלֹהֵינוּ וַיַּט־עָלֵינוּ חֶסֶד לִפְנֵי מַלְכֵי פָרַס לָתֶת־לָנוּ מִחְיָה לְרוֹמֵם אֶת־בֵּית אֱלֹהֵינוּ וּלְהַעֲמִיד אֶת־חָרְבָתָיו וְלָתֶת־לָנוּ גָּדֵר בִּיהוּדָה וּבִירוּשָׁלִָם׃ {ס}

כי עבדים אנחנו. לדריוש מלך פרס:

לא עזבנו. לא עזב אותנו:

ויט. לשון מפעל כמו מטה הטה עלינו חסדו:

גדר. שהיו גודרין גדר לשמור מצותיו:

י׳ וְעַתָּה מַה־נֹּאמַר אֱלֹהֵינוּ אַחֲרֵי־זֹאת כִּי עָזַבְנוּ מִצְוֹתֶיךָ׃

י״א אֲשֶׁר צִוִּיתָ בְיַד עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים־לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ נִדָּה הִיא בְּנִדַּת עַמֵּי הָאֲרָצוֹת בְּתוֹעֲבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר מִלְאוּהָ מִפֶּה אֶל־פֶּה בְּטֻמְאָתָם׃

נדה. טמאה וגעולה:

י״ב וְעַתָּה בְּנוֹתֵיכֶם אַל־תִּתְּנוּ לִבְנֵיהֶם וּבְנֹתֵיהֶם אַל־תִּשְׂאוּ לִבְנֵיכֶם וְלֹא־תִדְרְשׁוּ שְׁלֹמָם וְטוֹבָתָם עַד־עוֹלָם לְמַעַן תֶּחֶזְקוּ וַאֲכַלְתֶּם אֶת־טוּב הָאָרֶץ וְהוֹרַשְׁתֶּם לִבְנֵיכֶם עַד־עוֹלָם׃

והורשתם. את הארץ לבניכם עד עולם׃

י״ג וְאַחֲרֵי כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ בְּמַעֲשֵׂינוּ הָרָעִים וּבְאַשְׁמָתֵנוּ הַגְּדֹלָה כִּי | אַתָּה אֱלֹהֵינוּ חָשַׂכְתָּ מִתַּחַת לְמַשָּׂה מֵעֲוֹנֵנוּ וְנָתַתָּה לָנוּ פְּלֵיטָה כָּזֹאת׃

ואחרי כל הבא עלינו. אחרי כל המעשה הרע אשר הגיע עלינו במעשינו הרעים׃

חשכת. למטה מעונינו מנעת מעונותינו עד למטה שנפחת עונינו על כפרת גלותינו ויש לנו לפותרו בענין זה מנעת עצמך מלגבות ממנו כל עונינו וגבית ממנו למטה מן העונות ולא פרעת ממנו ככל חטאתינו׃

י״ד הֲנָשׁוּב לְהָפֵר מִצְוֹתֶיךָ וּלְהִתְחַתֵּן בְּעַמֵּי הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה הֲלוֹא תֶאֱנַף־בָּנוּ עַד־כַּלֵּה לְאֵין שְׁאֵרִית וּפְלֵיטָה׃ {ס}

הנשיב. אם נשוב׃

הלא תאנף בנו. תמיה המתקיימת׃

ט״ו יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל צַדִּיק אַתָּה כִּי־נִשְׁאַרְנוּ פְלֵיטָה כְּהַיּוֹם הַזֶּה הִנְנוּ לְפָנֶיךָ בְּאַשְׁמָתֵינוּ כִּי אֵין לַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ עַל־זֹאת׃ {פ}

כי אין. כח מעשים טובים בנו לעמוד ולהתקיים לפניך על עבירה זו׃

פרק י׳

א׳ וּכְהִתְפַּלֵּל עֶזְרָא וּכְהִתְוַדֹּתוֹ בֹכֶה וּמִתְנַפֵּל לִפְנֵי בֵּית הָאֱלֹהִים נִקְבְּצוּ אֵלָיו מִיִּשְׂרָאֵל קָהָל רַב־מְאֹד אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְיִלְדִים כִּי־בָכוּ הָעָם הַרְבֵּה־בָכָה׃ {פ}

בכה. כמו בכי׃

ב׳ וַיַּעַן שְׁכַנְיָה בֶן־יְחִיאֵל מִבְּנֵי (עולם) [עֵילָם] וַיֹּאמֶר לְעֶזְרָא אֲנַחְנוּ מָעַלְנוּ בֵּאלֹהֵינוּ וַנֹּשֶׁב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת מֵעַמֵּי הָאָרֶץ וְעַתָּה יֵשׁ־מִקְוֶה לְיִשְׂרָאֵל עַל־זֹאת׃

ונושב. והושבנום׃

יש מקוה. יש תקוה לישראל על כך שהם יכולים להוציא נשיהם העכו״ם והנולד מהם ולהוציא כל הבנים הנולדים מן הנשים העכו״ם׃

ג׳ וְעַתָּה נִכְרְתָה־בְרִית לֵאלֹהֵינוּ לְהוֹצִיא כָל־נָשִׁים וְהַנּוֹלָד מֵהֶם כַּעֲצַת אֲדֹנָי וְהַחֲרֵדִים בְּמִצְוַת אֱלֹהֵינוּ וְכַתּוֹרָה יֵעָשֶׂה׃ {פ}

בעצת אד׳. בעצתו וברצונו של הקב״ה׃

וחרדים במצות אלהינו. ויראי שמים יוציאם׃

וכתורה יעשה. העושה המעשה הזה אשר יוציא אשתו ובניו העובדי כוכבים׃

ד׳ קוּם כִּי־עָלֶיךָ הַדָּבָר וַאֲנַחְנוּ עִמָּךְ חֲזַק וַעֲשֵׂה׃ {פ}

ואנחנו עמך. להיות מסכימים עמך׃

ה׳ וַיָּקָם עֶזְרָא וַיַּשְׁבַּע אֶת־שָׂרֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְכָל־יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה וַיִּשָּׁבָעוּ׃

ו׳ וַיָּקָם עֶזְרָא מִלִּפְנֵי בֵּית הָאֱלֹהִים וַיֵּלֶךְ אֶל־לִשְׁכַּת יְהוֹחָנָן בֶּן־אֶלְיָשִׁיב וַיֵּלֶךְ שָׁם לֶחֶם לֹא־אָכַל וּמַיִם לֹא־שָׁתָה כִּי מִתְאַבֵּל עַל־מַעַל הַגּוֹלָה׃

ז׳ וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בִּיהוּדָה וִירוּשָׁלַם לְכָל־בְּנֵי הַגּוֹלָה לְהִקָּבֵץ יְרוּשָׁלָם׃

קול. כרוז׃

ח׳ וְכֹל אֲשֶׁר לֹא־יָבוֹא לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים כַּעֲצַת הַשָּׂרִים וְהַזְּקֵנִים יֶחֱרַם כָּל־רְכוּשׁוֹ וְהוּא יִבָּדֵל מִקְּהַל הַגּוֹלָה׃ {פ}

לשלשת הימים. לסוף שלשת הימים׃

ט׳ וַיִּקָּבְצוּ כָל־אַנְשֵׁי־יְהוּדָה וּבִנְיָמִן ׀ יְרוּשָׁלַם לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים הוּא חֹדֶשׁ הַתְּשִׁיעִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ וַיֵּשְׁבוּ כָל־הָעָם בִּרְחוֹב־בֵּית הָאֱלֹהִים מַרְעִידִים עַל־הַדָּבָר וּמֵהַגְּשָׁמִים׃ {פ}

חדש התשיעי. הוא חדש כסליו׃

מרעידים על הדבר. מתייראים על הדבר ומתייראים היו ממכשול של עבירה זאת׃

ומהגשמים. ומן הגשמים היורדים עליהם שם היו רעודים ועלובים׃

י׳ וַיָּקָם עֶזְרָא הַכֹּהֵן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַתֶּם מְעַלְתֶּם וַתּוֹשִׁיבוּ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת לְהוֹסִיף עַל־אַשְׁמַת יִשְׂרָאֵל׃

י״א וְעַתָּה תְּנוּ תוֹדָה לַיהוָה אֱלֹהֵי־אֲבֹתֵיכֶם וַעֲשׂוּ רְצוֹנוֹ וְהִבָּדְלוּ מֵעַמֵּי הָאָרֶץ וּמִן־הַנָּשִׁים הַנָּכְרִיּוֹת׃ {ס}

תודה. וידוי׃

י״ב וַיַּעֲנוּ כָל־הַקָּהָל וַיֹּאמְרוּ קוֹל גָּדוֹל כֵּן (כדבריך) [כִּדְבָרְךָ] עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת׃

י״ג אֲבָל הָעָם רָב וְהָעֵת גְּשָׁמִים וְאֵין כֹּחַ לַעֲמוֹד בַּחוּץ וְהַמְּלָאכָה לֹא־לְיוֹם אֶחָד וְלֹא לִשְׁנַיִם כִּי־הִרְבֵּינוּ לִפְשֹׁעַ בַּדָּבָר הַזֶּה׃

והעת גשמים. שהגשמי׳ יורדי׳ עלינו׃

והמלאכה. והרחקת עבירה זו אין אתה יכול לתקן כל כך במהירות׃

י״ד יַעֲמְדוּ־נָא שָׂרֵינוּ לְכָל־הַקָּהָל וְכֹל ׀ אֲשֶׁר בְּעָרֵינוּ הַהֹשִׁיב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת יָבֹא לְעִתִּים מְזֻמָּנִים וְעִמָּהֶם זִקְנֵי־עִיר וָעִיר וְשֹׁפְטֶיהָ עַד לְהָשִׁיב חֲרוֹן אַף־אֱלֹהֵינוּ מִמֶּנּוּ עַד לַדָּבָר הַזֶּה׃ {ס}

לכל הקהל. עם כל הקהל׃

ההושיב. אשר הושיב׃

עד להשיב. עד אשר ישוב חרונו של הקב״ה מעלינו׃

ט״ו אַךְ יוֹנָתָן בֶּן־עֲשָׂהאֵל וְיַחְזְיָה בֶן־תִּקְוָה עָמְדוּ עַל־זֹאת וּמְשֻׁלָּם וְשַׁבְּתַי הַלֵּוִי עָזָרֻם׃

עמדו על זאת. לקנתר על דבר זה׃

עזרום. החזיקו ידיהם׃

ט״ז וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי הַגּוֹלָה וַיִּבָּדְלוּ עֶזְרָא הַכֹּהֵן אַנְשֵׁי רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְבֵית אֲבֹתָם וְכֻלָּם בְּשֵׁמוֹת וַיֵּשְׁבוּ בְּיוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי לְדָרְיוֹשׁ הַדָּבָר׃

לדריוש. כמו לדרוש׃

י״ז וַיְכַלּוּ בְכֹל אַנְשִׁים הַהֹשִׁיבוּ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת עַד יוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן׃ {פ}

ויכלו בכל. והשלימו את תיקון המעשה מן האנשים אשר הושיבו נשים של עובדי כוכבים כי הוציאם׃

לחדש הראשון. עד יום אחד בניסן׃

י״ח וַיִּמָּצֵא֙ מִבְּנֵ֣י הַכֹּהֲנִ֔ים אֲשֶׁ֥ר הֹשִׁ֖יבוּ נָשִׁ֣ים נָכְרִיּ֑וֹת מִבְּנֵ֣י יֵשׁ֗וּעַ בֶּן־יוֹצָדָ֛ק וְאֶחָ֥יו מַעַשְׂיָ֖הוּ וַיְאִלִיעֶ֣זֶר וְיָרִ֔יב וּגְדַלְיָֽהוּ׃

י״ט וַיִּתְּנ֥וּ יָדָ֖ם לְהוֹצִ֣יא נְשֵׁיהֶ֑ם וַאֲשֵׁמִ֕ים אֵ֖יל מִצֹּ֥אן עַל־אַשְׁמָתָֽם׃ {ס}

ידם. עצתם כמו הנה יד יואב אתך בכל זאת (שמואל ב י״ד:י״ט)׃

על אשמתם. הוראת שעה היתה׃

כ׳ וּמִבְּנֵ֖י אִמֵּ֑ר חֲנָנִ֖י וּזְבַדְיָֽה׃ {ס}

ומבני אמר. כל אלו כהנים עד ומן הלוים וגומר׃

כ״א וּמִבְּנֵ֣י חָרִ֔ם מַעֲשֵׂיָ֖ה וְאֵלִיָּ֣ה וּשְׁמַעְיָ֑ה וִיחִיאֵ֖ל וְעֻזִּיָּֽה׃ {ס}

כ״ב וּמִבְּנֵ֣י פַשְׁח֔וּר אֶלְיוֹעֵינַ֖י מַעֲשֵׂיָ֑ה יִשְׁמָעֵאל֙ נְתַנְאֵ֔ל יוֹזָבָ֖ד וְאֶלְעָשָֽׂה׃ {ס}

כ״ג וּמִן־הַלְוִיִּ֗ם יוֹזָבָ֤ד וְשִׁמְעִי֙ וְקֵלָיָ֣ה הֽוּא־קְלִיטָ֔א פְּתַחְיָ֖ה יְהוּדָ֥ה וְאֱלִיעֶֽזֶר׃ {ס}

כ״ד וּמִן־הַמְשֹׁרְרִ֖ים אֶלְיָשִׁ֑יב וּמִן־הַשֹּׁעֲרִ֕ים שַׁלֻּ֖ם וְטֶ֥לֶם וְאוּרִֽי׃ {ס}

כ״ה וּמִיִּשְׂרָאֵ֗ל מִבְּנֵ֤י פַרְעֹשׁ֙ רַמְיָ֣ה וְיִזִּיָּ֔ה וּמַלְכִּיָּ֖ה וּמִיָּמִ֣ן וְאֶלְעָזָ֑ר וּמַלְכִּיָּ֖ה וּבְנָיָֽה׃ {ס}

כ״ו וּמִבְּנֵ֣י עֵילָ֔ם מַתַּנְיָ֥ה זְכַרְיָ֖ה וְיִחִיאֵ֣ל וְעַבְדִּ֑י וְיֵרֵמ֥וֹת וְאֵלִיָּֽה׃ {ס}

כ״ז וּמִבְּנֵ֣י זַתּ֔וּא אֶלְיוֹעֵנַ֖י אֶלְיָשִׁ֑יב מַתַּנְיָ֥ה וְיֵרֵמ֖וֹת וְזָבָ֥ד וַעֲזִיזָֽא׃ {ס}

כ״ח וּמִבְּנֵ֣י בֵבַ֔י יְהוֹחָנָ֥ן חֲנַנְיָ֖ה זַבַּ֥י עַתְלָֽי׃ {ס}

כ״ט וּמִבְּנֵ֣י בָנִ֔י מְשֻׁלָּ֥ם מַלּ֖וּךְ וַעֲדָיָ֣ה יָשׁ֑וּב וּשְׁאַ֖ל (ירמות) [וְרָמֽוֹת]׃ {ס}

ל׳ וּמִבְּנֵ֣י פַּחַת֮ מוֹאָב֒ עַדְנָ֣א וּכְלָ֔ל בְּנָיָ֥ה מַעֲשֵׂיָ֖ה מַתַּנְיָ֣ה בְּצַלְאֵ֑ל וּבִנּ֖וּי וּמְנַשֶּֽׁה׃ {ס}

ל״א וּבְנֵ֣י חָרִ֔ם אֱלִיעֶ֖זֶר יִשִּׁיָּ֣ה מַלְכִּיָּ֑ה שְׁמַעְיָ֖ה שִׁמְעֽוֹן׃ {ס}

ל״ב בִּנְיָמִ֥ן מַלּ֖וּךְ שְׁמַרְיָֽה׃ {ס}

ל״ג מִבְּנֵ֣י חָשֻׁם֮ מַתְּנַ֣י מַתַּתָּה֒ זָבָ֣ד אֱלִיפֶ֔לֶט יְרֵמַ֖י מְנַשֶּׁ֥ה שִׁמְעִֽי׃ {ס}

ל״ד מִבְּנֵ֣י בָנִ֔י מַעֲדַ֥י עַמְרָ֖ם וְאוּאֵֽל׃ {ס}

ל״ה בְּנָיָ֥ה בְדְיָ֖ה (כלוהי) [כְּלוּהוּ]׃ {ס}

ל״ו וַנְעַ֥י מְרֵמ֖וֹת אֶלְיָשִֽׁיב׃ {ס}

ל״ז מַתַּנְיָ֥ה מַתְנַ֖י (ויעשו) [וְיַעֲשָׂ֑י]׃ {ס}

ל״ח וּבְנֵ֣י וּבִנּ֔וּי שִׁמְעִֽי׃ {ס}

ל״ט וְשַׁלְמַיָה וְנָתָן וַעֲדָיָה׃ {ס}

מ׳ מַכְנַדְבַי שָׁשַׁי שָׁרָי׃ {ס}

מ״א עֲזַרְאֵל וְשָׁלֶמְיָהוּ שְׁמַרְיָה׃ {ס}

מ״ב שַׁלּוּם אֲמַרְיָה יוֹסָף׃ {ס}

מ״ג מִבְּנֵי נֵבוֹ יְעִיאֵל מַתִּתְיָה זָבָד וְזִבִינָא (ידו) [יַדַּי] וְיוֹאֵל בְּנָיָה׃

מ״ד כָּל־אֵלֶּה (נשאי) [נָשְׂאוּ] נָשִׁים נָכְרִיּוֹת וַיֶּשׁ מֵהֶם נָשִׁים וַיָּשִׂימוּ בָּנִים׃ {פ}

ויש מהם נשים וישימו בנים. מקצתן שהיו להם נשים של עובדי כוכבים שנולדו להם מהם בנים והכל הוציאו הנשים והבנים׃